Чедерниң кур черлеринде ажаап алыышкын эгелээн

Хамык ужур—ажаалдада

Кукуруза бистиң областың дүрген өскерлиичел агаар-бойдузунуң, хөрүзүнүүн өнзагай байдалдарынга чаагай дүжүттү берип шыдавас, ынчангаш ону тарып, хей черге ажык-дүжүү чок шүүдел үндүрген херээ түү боор зигилээр бүзүрел чок бодалдар ам кижиниң сагыжынга шуут кирбес болган. Шынын чугаалаарга, ийи чыл бурунгаар, кукуруза тарыырының баштайгы семинар кичээлдеринге өөренип турувуста оон чаагай дүжүдүн Чедериң кургаг ховузунга өстүрүп алырын бодаары белин берге турду.

Хей ажаалда негээр, ол үнүштү тарып эгелээ-ле ам ийи чыл чедип тур мен. Бо аразында көдээ ажыл-агыйның тускай өртемнигленинің ачызында, кукурузаны ажаап өстүреринің талазы-биле тускай ном дептерлерни номчуп өөренип, оон-биле кады чүрттүү сураглыг кукурузачыларының дүржулгазын солун-сеткүүлдерден номчуп таныжып келгенимнің ачызында, кукурузаны ажаап өстүрүп алырынга эвээш биче-даа бол дүржулгалыг болган мен.

Ынчаларга бо чылын кукурузаны канчаар өстүрүп, ажаап келгенимни чугаалаксап тур мен. Кукурузаның өөренге ажаалда-дежээл кол рольду ойнаар дээрзин херек кырында бүзүрел көрдүм. Бо чазын бистиң совхозтуң дирекциязы, партбюрозу менээ чеден гектар черге кукуруза ажаап өстүрери-биле «Беларусь» деп трактору тускайлап быжыглап берип, улуг идегелди көргүскен. Ол идегелди бүзүредир дээш шынап-ла кызып ажылдаан мен. Кукурузаны тарыырда дөрбелчин-уяланчак болурунуң дүрүмүн шыңгыы сагып күүсеткен бис. Кукурузаны тарып каанының сөөлүнде, 10—11 хире хонганда, оон бок үнүштерин арыглап, аштаан мен. Маная чалгаараар чорук конгуг хоралыг.

Бок үнүштерни арыглап аштааның соонда, 18—20 хире хонганда, баштайгы чемишчидилгени суперфосфат деп химиктиг бүдүмел-биле кылган мен. Бо чемишчидилге болза кукуруза үрезининиң черниң шыгын тыртып алырынга, харын оон дузазы-биле дазылданып боттанырынга дузалаар. Ынчангаш ол чемишчидилгени үе-шаанда кылыры чугула. Бо харыысалгалыг ажылды кылырынга мөңгө эш Көшкен-оол улуг дузаны чедирген. Баштайгы чемишчидилгени кылган соонда, 5—6 хонганда, хоюлуп каан дус бүдүштүг тускай химиктиг бүдүмелдиң күжү-биле кукурузаны тараан элезиннелчек черниң хөрүзүнүң оон улам өзеринге таарымчалыг болзун дээш ийиги чемижидилгени чорутканывыс күзенчиг үреттүнелдерни берген.

Менээ быжыглаттынган кукурузамны ынчаар ажаап келгеш, совхозумнуң дүн бүрүдеги дузаламчызы-биле ам оон чаагай дүжүдүн чедип алган мен. Кукурузаның үнүжү барык бир дески чаагай. Узунуп ап көөр болза ортумаа-биле бүдүн чартык метр чедип турар, кол нурузунда үүт-быштак чеми четчип келген.

Чоокта бистиң районнуң колхозтарыкың болгаш совхозтарының бүгү кукурузачылары—районда бүгү кукуруза участоктарын эргип кезидиис. Ол чорук бистериң шупуска ажык-дузалыг улуг өөредилге болду. Баш бурунгаар сонап көргени-биле алырга, бистиң районнуң «Кызыл партизан» совхозунда эш Федосеенконуң участогун тергиин чаагай дүжүттү бөөр деп көрген. А мөңгө участогум ол участоктуң соонда районда ийиги черге-нии кылдыр санаттырган. Ол чорук мөңгө улуг өөрүшкүүнү хайныхтырган. Бо чедиишкин чүгле мөңгө чавгыс бодумнуң эвес, харын совхозумнуң улуг дузаламчызының ачызында чедип алдынганын чугаалаайн. Ынчаарга мөңгө хууда бүзүреп көргеним чүл дээрге, кукурузаның чаагай дүжүдүн алыры —оон ажаалдазында.

Совхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржири-биле кады хей-ниити ажылынга база киржирин бодумнуң комсомолчу хүлээлгем кылдыр көрүп турар мен. Бо кыштан бөөр совхозумга 12 комбайнерлерни, 24 тракторлстерни белеткеп өөредиринге киржип, эвээш биче-даа бол техниктиг билиглеримни ол эш-өөрүмге дамчыдып берген мен. Оон-биле кады сөөлгү үеде техникага сонуургалыг улгадып турар. Ынчангаш ам Минусинскиде механизация школазының үшкү курузунуң шылгалдазын заочный өөредилге-биле дүжаарынга белеткени берген мен.

О. ОТТУГ-ООЛ,
«Тиилелге» совхозтуң аныяк кукурузачызы.

Чурукта: совхозта партия эге организациязының секретары эш В. Ш. Калзаңга аныяк кукурузачы О. С. Оттуг-оол өстүрген чаагай үнүштүг кукурузазын көргүзүп тур.

Фото В. Уколовтуу.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 195 (4619). 1960 ч. август 20, суббота. | Өртээ 20 көп.

Танды районнуң «Тиилелге» совхозунун, шөлдеринде дүжүт ажаап алыышкыны август 17-де эгелээн. Чедер ховуларының кур черлериниң баштайгы тарааларын өөрткен машиналар ам Кызылче шуужуп кирип турар.

Совхозтуң тараажылары бо чылын куруне шыгжазыгынга 8500 тонна тараажы дүжаар дугайында боттарының бедиткен хүлээлгелерин күүседири дээш тулчуушкунче кирипкен. Баштайгы хүннерде гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 12 центнер дүжүттү ап турар.

МЕХАНИЗАТОРЛАРНЫҢ БЕДИК СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

700 ГЕКТАРНЫ КЕСТИРЕР МЕН

Чоокку ийи хүннерде Чедер ховуларында ажаап алыышкын ажылдары массалыг эгелей берген. Бистер, механизаторлар, боттарывыстың мурнувуста салдыган улуг болгаш хүндүлүг сорулганы—дүжүт ажаап алыышкынын чедишкиниг чорударын ханызы-биле медереп билип турар бис. Бо чылын кандзашкыныг, бойдустуң таарымча чок болганындан областың чамдык районнарында дүжүт багай болганын билир бис. Ынчаарга Танды районнуң чамдык ажыл-агыйларында, ылангыя «Тиилелге» совхозта дүжүт эки болган. Ол дүжүттү бичии-даа чидириг чокта ажаап ап, күруне шыгжамырынга дүжаары механизаторлар бистерден хамаарлыр.

Тарааларның дыка хей кезиин тавычалап ажаап алыр арга-биле чорудуп турар бис. Баштайгы ийи хүнде мен, Алексеев болгаш лафеттиг жаткаларда ажылдап турар өске-даа эштер эки түннелдиг болган бис. Баштайгы тарааларны Кызылче чүдүрүп чорутхулаан. Тавычалап ажаап алыышкынның ачызында тараның чидирил чок болуп турар. Ол ышкаш база бир өөрүнүүт чүве бисте комбайнарның болгаш жаткаларның туруушкун чок дохтаамал ажылдап турары болур.

Тараа дээш бүгү улустуң демиселинче бозумнуң үлүүмнү кирер сорулга-биле ажаап алыышкын үезинин дургузунда 700 гектар черниң дүжүдүн тавычалап ажаап алырын хүлээдим.

И. СКРИПНИКОВ,
лафеттиг жатканың машинизи.

ХҮНДЕ 25—30 ГЕКТАР ДЭЭШ

«Тиилелге» совхоз чеди чылдың ийиги чылында Төрээн чуртка Танды районнуң бүгү дужаар тараазының үштүн бир кезиинден хей тараны дужаар. Ол болза бистериин, механизаторларның күженишкиниг ажылдаарывысты негеп турар. Ажаап алыышкынның баштайгы ийи хүнүнде бөйдалды ап көөрге, совхозтун ажылчыннары күрүнете тараа дужаарының талазы-биле алган бедиткен хүлээлгезин күүсеп болур арга бар болуп турар. Оон магадылалы болза, дүжүттүң багай эвес болганы, жаткаларны болгаш комбайнарны ажаап алыышкынга эки белетказин болуп турар.

Комбайнар болгаш ажаап алыышкынга кол рольду ойнаар лафеттиг жаткалар дүрген темпилер-биле ажылдап турар. Бисте лафеттиг жаткалар-биле хүнде ажылдап кылыр норма 16 гектар болуп турар. Баштайгы хүннериң дүржулгазын ап көөрге, ол норманы дыка ажыраар—хүнде 25—30 гектарны кестирер арга менде бар болуп турар.

Ф. АЛЕКСЕЕВ,
лафеттиг жаткада машинист.

МЭЭҢ КЫЙГЫРЫЫМ

Бистиң совхозтуң тараажыларында эң харыысалгалыг үе келген, чүл дээрге Чедериң ужу-кыдыы көзүлбес ховуларында тараа культуралары бышкан. Элезинниг-Даг ужунче-даа, Чаныылыг-Тейже-даа, Улуг-Биче Шамбалыгларже-даа, черле ынчаш, кайнаар-даа көөрге—хоор-ла сарыг чүве. Агбагар баштыг арбайлар, алдын сарала кызыл-тастар «шымдай дектей ажаап алыңар, үе-шакты эрттирер болзуңарза, эвиредивис-ле» дээнзиг комбайнерлер, лафетчиктер бистерни кыйгыра берген. Тараа быжа берген мындыг өйде, механизатор кижиниң сеткил-сагыжы канчап дөстүнер боор Ынчангаш дүжүт ажаап алыышкынынга энир чылгызындаа идепкейлиг киржирин, дүжүттү чогуур өйүнде, чидириг чокка ажаап алырын кол сорулгам кылдыр көрүп турар мен. Бо сорулгамны чедишкиниг күүседири-биле дүжүт ажаалдазының үезинде 700 гектар черниң тараазын «СК-3» деп ховуу корабли-биле кестирип ажаар бедиткен социалистиг хүлээлгени ап тур мен. Энир чылын ол-ла комбайным-биле 610 гектар черниң тараазын кестирип, ажааган кижи болгай мен.

Бодумнуң бедиткен хүлээлгемни күүседири-биле № 5 бригадада мен ышкаш звено удуртукчузу Чеботарёвту, оон эштери Илья Полижаевти, Николай Пермановту чарышка кыйгырган мен. Мээң ол саналымны агрегадымның кежигүннери Георгий Шаталов, Александр Шикин олар изии-биле деткээнней.

Бо хүннерде бистиң ийи звеноларывыстың аразында чарыш изиг-түлүк чоруп турар. Мен болгаш мээң эштерим алган хүлээлгевисти шудургу күүседип, чаршыдың тиилекчилери болур дээш дүжүт ажаап алыышкынынче организастыг эгелеп кирипкен бис.

П. ЕПИФАНОВ,
№ 4 бригаданың звено удуртукчузу, комбайнер.

АГИТАТОРНУҢ СӨЗҮ

Төрээн чуртка Чедериң кур черлериниң тараазын дужаар дээш демиселге ховуның ажыл-ишчилерин сорук киирип, күш-ажылга чаа бедик көргүзүүлерни чедип алырынче оларны мобилизастаар херекке шинтпирлиг рольду агитаторлар ойнаар.

Совхозта парторганизация ол чугула херекти менээ даскаш, мени № 6 бригадага агитаторга томуйлаан.

Тараа шөлдеринге ажылдаар дээш келгенивистиң баштайгы хүннеринде бригаданың 30 ажыг кежигүннеринге «Төрээн чуртка Чедериң 8500 тонна тараазын дужаар дээш демиселге механизаторларның сорулгазы» деп илеткелди кылган мен. Америк шпион Пауэрстиң үүлгединиң дугайында буруудадыр докталды базыглаттынган черлериниң солун номчулгаларын доктаамал чорудуп турарлар. Чоокку хүннерде агитаторлар «Империализниң колониалдыг системазының буурап дүжүүшкүү болгаш Африканың улустарының оттуушкуну», «Делегейниң амгы байдалының дугайында» лекциялларны, беседаларны чорударлар.

Дүжүт ажаалдазында ажылдап турар механизаторларның болгаш ажылчыннарның культурлуг негелдезин хандырары-биле уран үүлдүн бот-тывынгыр культбригадазын, көжер кинону организастаан. Бо за танышкан бис. Күбада, Конгода байдалдың дугайында солун номчулгалары болгулаан.

Илеткелдерни болгаш беседаларны алган хүлээлгелерни күүседири дээш демиселче, социалистиг чаршыты калбартырынче угландырган бис. Баштайгы ийи хүнде комбайнерлерден күш-ажылга бедик көргүзүүлерни эштер Чеботарев болгаш Сотпа олар чедип алганнар. Оларның ажаап алганы 15 бункер тараазы Кызылдың тараа базазынга дужааган.

Бистиң бригадавыстың кежигүннери, комбайнерлер бүрүзү сезон дургузунда 500 гектар черниң тараазын кестирер хүлээлгени алган. Олар кежазы «Кызыл партизан» совхозтуң № 4 бригадазы-биле социалистиг чаршыты ажылдап турар.

О. ДОЙБУГА.

Баштайгы тонна тараа

(Кызылдың тараа сайгарар базазының директорунуң тараа шынары хынаар талазы-биле оралакчызы Елена Георгиевна Иваниева-биле беседа)

Бистиң Төрээн чуртувус ындыг улуг: Куриль ортулуктарының, Камчатканың балыкчылары азы Владивостоктуң корабль тудукчулары күш-ажылчы хүнү эгелээри-биле ажылдап үнеринге белеткенип турда, найысалдың радиодиктору: «О шах тур, уйгудар чаагай болзун!» деп дамчыдар.

Бистиң чуртувуска часкы тарылганы болгаш тараа культураларының күскү ажаалдазын хамыкты мурнай Украинаның болгаш Ортаакы Азия республикаларының колхоз. совхозтары эгелээр. Оон соон дарый Барынын, Чөөн Сибирьниң ажыл-ишчилери киритпер.

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында чаа дүжүттүң ажаап алыышкыны эгелээн. Чеди чылдың ийиги чылының чаагай дүжүдүн хүлээп алырынга Кызылдың тараа сайгарар базазының киржилгези улуг. Ол дугайын бистиң тускай корреспонтентивиске базаның директорунуң тараа шынары хынаар талазы-биле оралакчызы Е. Г. Иваниева мынчаар харыылаан.

— Силерниң базаага кайы черлерден тараа кирерил?

— Областа эң тараалзы: Танды болгаш Каа-Хем районнарының колхозтарындан, совхозтарындан хей тараа келир. Ол ышкаш Улуг-Хем, Чаа-Хөл районнардан база келир.

— Тараа хүлээп алысынга базаның белеткели кандыгыл?

— Бо чылгы белеткеливис эки. Тараа урар өүгү складтар хостаттынган, оларны аштап, чугган. Базага чорудар бүгү ажылдарның 80 хуузу мехнизастаттынган. Тараа дужүрерингe хереглээр 4 чаа автомашинадүрүкчүлерни немей тургустувус Бир тараа кургадыр машинаны тургускан бис. Ол ышкаш 16 мүн тонна хире тараа кирер 5 складтарга тараа салгынныдыр тускай хүрүлерни кылдывыс. Ол чорук 18 хуу хире шыхтыг тараны даштыгаа кургаттайн, шуут складче урар арганы бөөр. Тараа дужүрер шөлдерни асфальтылаан бис.

Бистиң складтарывысха хей күштүг электри тогу дамчыдар электри шугуму херек. Ону дүжүт ажаап алыышкынынга чедир кылып бөөрин областың «Сельэлектро» конторазы (начальниги эш Симаков) шагда-ла аазаан улус чүве. Амга чедир ол ажыл кылдынмаан. «Аазашкынны үш чыл маңзар» деп үлегер чугаа бар-ла харын, ынчалза-даа ажаап алыышкынны сададыр чылдагаан турбас ужурлуг.

— Чаа дүжүттү кажан хүлээп ап эгелединер?

— Августуң 17-ден эгелеп, баштайгы 10 тонна тараны Танды районнуң «Тиилелге» совхозунуң тараажылары дужаады. Оон соон дарый өске черлерден база кээп эгелээн болгаш бо хүннерде тараа дужаалгазы түлүктээр.

Дөрт чүс гектар

Чедериң Хөл өөжүнде, Чаныылыг-Тейде, Элезиниг-Даг ужунда чер-чери-биле чаптыла берген ийи мүн ажыг гектар черде тараа культураары быжа берген. Кезин ажаап алырының өйүнде кызыл-тастың хоор-сарыг өңү черниң күс шинчи кире берген өңүн быжай берген. Гектар-гектар кызыл-тастың, арбайның, чинге-тараның үнүжү бир дески чаагай. Ынчаарга кижиниң сеткилинге база бир өөрүнчүг чүве болза, тараа культураларының шөлүнде бир-даа бок үнүштүң чогу. Ол болза совхозтуң механизаторларының часкы тарылганы сорттуг үрезиннер-биле тараанында.

Ам ол четчип бышкан тарааларны № 5 бригаданың тараажылары — комбайнерлер, лафетчиктер кидинтүлүк кезип ажаап ап кирипкеннер. Баштайгы хүнде ол механизаторлар 400 гектар кызыл-тасты лафеттиг жатка-биле тавычалап ажаап, «СК-3» деп комбайннар-биле шуут ажаап ап кирипкеннер. Баштайгы хүннүң түннелин ёзугаар алырга лафеттиг жатканың башкарыкчызы Федор Алексеев мурнап турар. Ол механизатор хүннүң чижек-нормазын үргүлчү ажыр күүсеп турар. А ол ышкаш комбайнерлер Чеботарёв, Д. Монгуш олар база-ла шудургу ажылдап турарлар.

Б. ТҮЛҮШ.

Улуг-Хемниң Ленин аттыг колхозунда

КӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң тараажылары ам 102 гектар кызыл-тасты, 38 гектар суланы шуут кестирилге-биле ажаап алган.

Дүжүт чавыс болза-даа ону чидириг чокка ажаап алыр дээш колхозчу тараажылар чүткүлдүг ажылдап турар. Ол колхозтуң Чыланныг ховузунда 500 гектар хире, Демир-Сугда 74 гектар тарааларының га бүрүзүнден ортумак дүжүдү 10 центнер чеде бөөри билдинип турар.

Баштайгы 13 тонна

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң эш Ломаев дыргалган «Октябрь 14 чылы» колхоз районнуң өске колхозтарындан мурнап тараа ажаап алыышкынынче киргеш, 100 га черниң тараазын ангылап ажаар арга-биле кескен. Колхоз баштайгы дүжүттүң тараазындан 13 тонна кызыл-тасты күруне шыгжамырынче киирген.

БҮГҮ КҮШТҮ—ДҮЖҮТТҮ ДҮРГЕН АЖААП АЛЫРЫНЧЕ

Чаа дүжүттүң ажаалдазы бистиң совхозтуң ховуларында изиг-түлүктеп массалыы-биле эгелээн. Ынчангаш совхозтуң партия эге организациязы бодунуң организакчы болгаш масса-политиктиг ажылының төөнүн дүжүттүң салым-хуузун шиитпирлеп турар механизаторларның ажылдары, чурттап турары—ховуу бригадаларының турлагларынче угландырган.

Ынчангаш партбюро бодунуң кежигүннерин. партия, совет, комсомол организацияларының активчилерин ховуу бригадаларынга түс-түзүнда быжыглаан, дүжүт ажаап алыышкынының чоруп турарын кол кичээнгейге алыры-биле партийжи контрольду тургускан. Чижээ, партбюронуң кежигүнү эш Седен-оол Салчак бирги салбырда, көдээ Советтиң даргазы, партбюронуң кежигүнү эш Михаил Даржаа ийиги салбырда, ажылчын комитединиң даргазы эш Юрий Балакчин үшкү салбырда түс-түс бригадаларның ажыл-чорудулгазын удуртуру-биле партбюроган быжыглаттынганнар. Партбюронуң кежигүннерин дүжүт ажаалдазының кол чугула участохтарынга. ынчаар быжыглаан чорук дүжүт ажаалдазының үезинде туруп көөр четпестерни чогуур өйүнде эскерип, ажылдың бедик темпизин хандырарынга дузалаар.

Оон-биле кады партия организациязы дүжүт ажаап алыышкынның үезинде коммунистерниң болгаш комсомолчуларның дайынчы ролюн. күш-ажылга бедик сагылга-чурумнуг салдарын күштелдирери-биле дүжүт ажаалдазын чорудуп турар бүгү адыг бригадаларда партия болгаш комсомол бөлүктери ажылдап турар. Ол бөлүктер бригадаларга лекция, беседаларны, солуннар номчулгаларын, концерт-кино көргүзүүлерин доктаамал организастап, түс-түс бригадаларга көскү агитацияның чогуур-биле дериттинген турарынче, хаа солуннарының, агитхуулустарның материалдарының дээштиг болурунче болунун кичээнгейин угландырган турар. Бо чугула ажылды агитаторлар хоочун комбайнер Монгуш Дойбута, комсомолчу Ондар Оттуг-оол, активчи Сат Андрей олар идепкейлиг кылып турарлар. Ол агитаторлар быжыглаттынган черлериниң солун номчулгаларын доктаамал чорудуп турарлар. Чоокку хүннерде агитаторлар «Империализниң колониалдыг системазының буурап дүжүүшкүү болгаш Африканың улустарының оттуушкуну», «Делегейниң амгы байдалының дугайында» лекцияларны, беседаларны чорударлар.

Дүжүт ажаалдазында ажылдап турар механизаторларның болгаш ажылчыннарның культурлуг негелдезин хандырары-биле уран үүлдүн бот-тывынгыр культбригадазын, көжер кинону организастаан. Бо ажылдарны клуб эргелекчизи Ондар Кара-кыс, киномеханик Александр Педячкин олар эки организастап турар. Ол ышкаш тус-тус бригадаларның ховуу турлагларына библиотечкаларны удуртуруп идепкейлиг номсомолчуларга библиотекарь З. Аракчаа даскан. Ылангыя № 1, 2 бригадаларда Сат Светлана, Зоя Петрова оларның библиотекаларындан механизаторлар номнарны үргүлчү ап турарлар. Бистиң бот-тывынгыр артистеривистиң концерт программазынын бир солун үүлү болза хүннүң болуушкуннарынга тураскааткан (боттарының күжү-биле чогаалдып ап турары) шоодуглуг көргүзүүлери болур. Ол шоодугларны механизаторлар улуг сонуургал-биле көөрлер, чүл дээрге ол шоодуглар чамдык механизаторларның ажылында четпестерни илередип турар.

Дүжүт ажаалдазының үезинде ховуларда ажылдап турар кижилериниң садыг талазы-биле негелдеерин хандырары-биле неделда бир удаа автолавканың тус-тус бригадаларже үлетпүр болгаш ашчем барааларын садып, үргүлчү эргиирн-биле кады совхоз столовазындан Фаина Станковскияга башгаткан көжүп чоруур буфетти база организастаан. Ол буфет чиик өртехтиг, даланган кылган изиг чемнерни, амданныг сускун сугну ховуда турар кижилерге чедирип садар.

Дүжүттү чогуур өйүнде ажаап алырынче бүгү күштү организастап, мөөнүзөри-биле кады бистиң ажылывыста четпестер барын миннир ужурлуг бис. Чүл дээрге чамдык бригадаларның турлаглары мынчага даар көскү агитацияның хевирлери-биле чогуур деңнелге чедир дериттинмээн. Ынчаарга бистиң ажылывыста колта четпес чүве болза, комбайнчы, лафетчи, черле ынчаш, ажылчын үүрүү-биле партийжи ажылдың ам-даа чедир кылдынмаян турарынга. Ол чорухтуң ужурунда күзенчиг эвес мындыг үүлдер бар боол турар. Чамдык механизаторларның талазындан күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, арагалаш, оон ажылдагы үзер чорухтар бар. Ынчангаш бистиң чоокку үеде сорулгавыс болза үстүнде четпестерни дарый узутхан, дүжүт ажаалдазының харыысалгадыг үезинде коммунистерниң болгаш комсомолчуларының, партийжи эвес активчилерниң дайынчы ролюн колдуруп, оларның эки үлегери-биле ажылдагы үзер чалгаалар-биле, ажылдан оспаксырлар хөөнүүг кижилер-биле кижизидилге ажылын күш-телдирери болур.

В. КАЛЗАН,
партия организациязының секретары.

Чурукта: совхозтуң баштайгы дүжүдүн ында шефтеп турар Даг экспедициязының автобазазының чолаачызы эш М. Т. Гнездюковтуң автомашиназы-биле күрүнеге тараа хүлээп алыр черже көөртүп үнүп турары.

Фото В. Уколовтуу.

Белеткээн силос, сиген көвей-ле турза, бергедээшкин кышка барып таварышпас

Темпини дүргедедир

Мал чемперин белеткээрин Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары оожум темпилиг чорудуп турар. Бо айның 10-га чедир район сиген белеткээринин планын чүгле 19,2 хуу, силос салырын—0,8 хуу күүсеткен.

Районда сиген кезилдезин «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш Настык-Доржу) мүн чүгээр чорудуп, планын 32,2 хуу күүседип азы 1463 тонна сигенни белеткеп алган. Ооң дараазында «Октябрь 30 чылы», «Искра» колхозтар киржир.

«Коммунизмче орук» колхоз мал чемперин белеткээринче элээн организастыг кирип, өвүр районнуң девискээринче чепсек-херекселдиг бир бригаданы сиген кезери-биле чоруткан. Ол колхозта 187 кижи, тракторнуң ийи, аттың 6 сиген кезер машиналары-биле болгаш сиген бөлер 9 дырбаштарлыг ажылдап турарлар. Сиген ажылынче «Октябрь 30 чылы» колхоз эки белеткелдиг болгаш организастыг кирип, ында тракторнуч 2, аттың 6 сиген кезер машиналарлыг, сиген бөлер 10 дырбаштыг 175 кижи ажылдап турар болгаш чүгле хол кадыыры-биле безин сигенни 64 кижи кезип, дыка көдүрүүшкүннүг ажылдап турар. Ол колхоз мал чемнери белеткээр дөрт звенону тургузуп, оларның ажылының түңнелин беш хонгаш-ла үндүрүп, тиилээнинге шилчиир Кызыл тукту тывыспышаан, өртектиг шаңналдарны берип турары сигенчилерниң социалистиг чарышын үре-түңнелдиг болдуруп, чоннуң кызымак ажылдаарын сорук киирип турар.

Чүгле сигенчилер бригадаларының аразында чарыш калбарган эвес, харын тус-тус хойжулар аразында социалистиг чарыш калбарып. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры хойжу эш Лопсанчаптың эгелекчи саналы-биле бүгү хойжулар малынга бүрүн четчир санныг, эки шынарлыг сигенни кезип, кыштагларынче сөөртүп алыр ажылды хайныышкынныг чорудуп турар. Эш Лопсанчап 21 тонна сигенни кезип, оон иштинден ам 11 тонна сигенни, 3 тонна будук-бүрүү кыштаанда сөөртүп чедирип алган. Колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Самдан) белеткээн мал чемнерин кыштагларже сөөртүү-биле ийи автомашинаны тускайлап тургускан. Өске колхозтарга бо арганы калбаа-биле ажыглаары чугула.

Районда бо чылын сигеннин үнүжү мырыңай багай деп болбас. Ылангыя «Хорум-Даг» колхозтуң (даргазы эш Хунажык) сиген шөлдеринде сигеннин үнүжү багай эвес хирезинде-ле мынчага чедир чүгле 258 тонна сигенни азы планын дөңгүп-ле 11,6 хуу күүседип, силос салырынче ам-даа кирбээн. Ол колхоз сиген белеткээр ажылче кижилер күжүн эвээш киирген, хол кадыыры-биле чүгле 43 кижи сиген кезип турар. Мал чемнери белеткээринин темпизи «Большевик» колхозта баа-ла дыка оожум, сиген шөлдеринде 70 кижи, тракторнуң 2, аттың 2 сиген кезер машиналары, 2 дырбаштары ажылдап турар.

Районда «Октябрь 30 чылы», «Искра» болгаш «Кызыл тараачын» колхозтардан өске колхозтар чаңгыс-даа тонна силос белеткевээн. Бо чылын колхозтар сиген болгаш силостан ангыда будук-бүрү чемнер белеткээрин чорудуп, ам 68480 боодал будук-бүрүнү шарып алган. Бо ажылды «Октябрь 30 чылы» болгаш Ленин аттыг колхозтар эки чоруткан.

Сигенни кезери-биле сараттаарының аразын үзүктелдирип черле болбас, районнуң колхозтарында ам-даа 700 ажыг гектар сиген сараттаттынмаан, ылангыя «Искра» болгаш «Кызыл тараачын» колхозтарда кестинген 200—300 гектар сиген ам-даа черде чытпышаан.

Районнуң колхозтары тарылга болгаш сиген шөлдеринде үнген чашпаннарны кезип силостаарынче база хол кадыыры-биле буга-арык кыдыындан, хараганнар, алаактардан сиген кезеринче кижилерниң, техниканың күжүн хөйнү киирери чугула.

А. БИЧИЖИК.

Бо чурукта Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда аныяк механизатор комсомолчу Георгий Самчит-оол-дур, ол, «ДТ-24» деп тракторда тускай кылган сиген бөле идер херексел-биле сиген бөлдүрүп ажылдап турар. Ооң трактору бичин-даа тура дүшпейн, эки ажылдап турар. Ол хүн бүрү бүдүн чартык—ийи норманы күүседип турар.

Чурукта: комсомолчу Самчит-оолдуң ажылдап турары.

Фото В. Лутковтуу.

МАЛ ЧЕМНЕРИН БЕЛЕТКЭЭРИНИҢ ПЛАНЫН ЫЯАВЫЛА КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Чаа-Хөл районнуң колхозтары бо чылын мал чеминге 13 мүн тонна сигенни, 15800 тонна силосту, 2000 тонна будук-бүрү чемни белеткээр ужурлуг. Ынчаарга августуң 15-ке чедир чүгле 1845 тонна сиген (14,2 хуу), 675 тонна силос (4,3 хуу), 129 тонна будук-бүрү чем (6,4 хуу) белеткеттинген. Мону канчап-даа эки деп санаар аргажок!

Август 16-ның хүнүнде турганы-биле алырга, Ленин аттыг колхоз оо талазы-биле районнуң үш колхозтарының дээреги болуп, сигенни 17,8 хуу, силосту 7,2 хуу, будук-бүрү чемни 15,8 хуу күүсеткен.

Мал чемнерининг белеткелдериниң улуг четпестериниң чылдагааны чүдел? Ол дугайын организакчы ажылдың четпестери-биле тайылбырлаан болур. «Найырал» колхоз август 11-ге чедир 656 гектар черниң сигенин кестирген, а 12-ниң хүнүнде чүгле 8 гектар черниң сигени кестинген деп ол колхозтуң баштаар чери медээлээн.

Херек кырында ажылдап хүнзээн кижилериниң, техниканың санын барымдаалаарга, ол хүн 60 гектардан эвээш эвес черниң сигенин кестирип ап болур турган. Чүү болганы? Күштер четче ажыглаттынмаан. Ылангыя тракторист Кулча Начын-оолдуң «ДТ-24» трактору үреник болганындан ийи хүн иштинде ажылга үнмээн.

Районда ниити байдалды көрүп болур: август 11-де бүгү колхозтарга чүгле 74 гектар черниң сигени кестинген, а ол хүн шөлдерге кестирер машиналарлыг 4 трактор, аттың 8 машиналары, хол кадыырларлыг 176 колхозчулар сиген кестирип хүнзээн деп медээде көргүскен. Ынчарга олар чүге норма күүсетпээнил? Ол хүн Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Чамбал-оол, парторганизация секретары эш Балчый-оол) сиген медээзинге чаңгыс-даа сан немевээн, колхозчулар херек кырында ажылдап турар, а оларның кылган ажылының түңнелин чогуур үезинде билип албайн турары канчап-даа таарышпас.

Сигенни бөлдүрүп турарының темпизи база-ла чаңгыс дай эвес. Августуң 11-де «Бурунгаар» колхоз 93 тонна сигенни сараттап алган, ынчаарга «Найырал» 36 тоннаны ажаап алган, а Ленин аттыг колхоз чаңгыс тоннаны-даа немевээн.

Силос салыышкыны ам-даа деңдии оожум. «Найырал» колхоз август 15-ке чедир бүгү белеткезе чогуур 6800 тонна силозунуң чүгле 120 тонназын (1,7 хуузун), «Бурунгаар»—5 мүн тоннаның чүгле 265 тонназын (5, 3 хуузун) белеткеп алган.

Районнуң колхозтары ам тараанын күскү ажаап алыышкынынче кирипкен. Мындыг ийи улуг кампанияның капсырлашканы — хову ажылынга кижи күжүнүн, техниканың болгаш тырттар күштериниң ажыглалын, күш-ажылдың организастын онза эжижидерин негеп турар.

Ындыг турбуже-ле мал чемнериниң белеткелиниң темпизи дүргедээринден, харын оожумнап турары августуң 16-да медээлерден база көзүлген, сан немелде чок болган. Чамдык бригадалар ажылга дыка орай үнүп, өртенги серииннии кезилдеге эки ажыглавайн турар.

«Бурунгаар» колхозтуң буга тудуунуң бригадазының 18 кежигүннери 850 тонна сигенни белеткээр даалганы алгаш, ам бир ай ажылдаан. Бо үениң иштинде чүгле 115 тонна сигенни ажаап алган. Бир эвес ол-ла темпи-биле ажылдаар чүве болза, бердинген онаалданы күүседиринге ам-даа алды ай хире үе негеттинер дээрзин ол сан көргүзүп турар. Ынчангаш мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле онаалдаларны бүгү малчыннарга, фермаларга, бригадаларга бээрин база катап эде көөру, ынчангаш планны ыяавыла күүседирин хандырары чугула.

Шынааларда, шөлдерде кестинмээн болгаш кезип ап болур сиген ам-даа хөй. Ону бүрүү-биле кезип, ажаап алыр дээш бүгү-ле хемчеглерни колхозтарның баштаар черлери алыр ужурлуг. Маңаа ажылчы чоннарның шеф ажылдары—субботниктер, воскресниктер база улуг рольду ойнаар.

М. КАРА-ТОННУГ,
Д. АРАКЧАА.

Куштуң бараанныг фермазын организастаар

Областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга куштуң бараанныг фермазын организастаарынга таарымчалыг байдалдар бар болза-даа, амга чедир ёзулуг ындыг ферма чок болуп турар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга куштуң бараанныг фермазын организастаарының кол сорулгазы болза, куш ажылындан эки шынарлыг немелде эштти база чуургаларны алыры болур. Ол сорулганы күүседирде колхозтарның болгаш совхозтарның куш фермаларын инкубатор станциязындан, азы боттарының ажылагыйындан үнген куш оолдарының иштинден бедик продуктулугларын шилип алгаш, доруктуруп азыраар болгаш ол дугайында таарымчалыг байдалдарны тургузар херек. Куш оолдарын доруктуруп өстүрүнге хамыктың мурнунда оларны чылыг, чырык, курган болгаш делгем кажаалар-биле хандырары эргежок чугула. Ындыг оран-суур белеткеп албайн турган, куштуң бараанныг фермазын организастаар дугайын бодаан-даа херээ чок.

Куштуң бараанныг фермазын организастап тургузарынче элээн сагыш салып турар ажыл-агыйлар бистиң областа бар. Чижээ, Таңды районнуң «Кызыл партизан», «Элегес» совхозтары куш фермазын организастап тургузарынга материалдыг баазаларны тургускан. Ынчангаш оларга куштуң бараанныг фермазын тургузарынга эргежок чугула үүл бар болган. Ол ышкаш Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозу черле шору кажаа тудуп алган.

Эрткен 1959 чылда областың колхозтары инкубатор станциязындан дыка хөй куш оолдарын садып алган-даа болза, оларның 60—70 хуузу өлүп хораан. Оон кол чылдагааны болза, куш оолдарын доруктуруп азыраарынга таарышкан эки шынарлыг, делгем кажаалардың чогундан болгаш оларны соок, тар кажаалларга тургусканындан бот-боттары баскылажып өлгеннер. Куш оолдарын ажаап, азыраарынга таарышкан эки шынарлыг кажаалар чок болганының ужурундан бо чылын элээн хөй колхозтар болгаш совхозтар чардынган керээ ёзугаар инкубатор станциязындан садып алза чогуур куш оолдарының планын чедир күүсетпейн барганнар. Чижээ, Бии-Хем районнуң «Искра» колхозу бо чылын инкубатор станциязындан алза чогуур 15 мүн баш куш оолдарындан чүгле 3 мүнү садып алган, ол ышкаш ол районнуң «Тиилелге» колхозу 10 мүнү алыр тургаш, чүгле 6 мүнү алган.

Куш кажаазының тудуун чугулага көрбейн турар чорук областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга куш ажылын хөгжүдеринге дыка шаптыктыг болуп турар. Областың көдээ ажыл-агый эргелелинин тудуг килдизинден өгелээш райкүүскомнарның көдээ ажыл-агый инспекцияларынга чедир колхозтарга болгаш совхозтарга эки шынарлыг куш кажаазын тударынче чогуур сагыш салбайн турары четпес. Эки шынарлыг кажаа чок болганының уламыдан Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң инкубатор станциязындан садып алган 5 мүн ажыг дагаа оолдарының 4 мүн хирези өлгеи. Ол совхозтуң куш кажаазынга куш оглу азырап, ажаар аргажок, буступ дүжер четкен карангы, тар, ирик кажаа болуп турар. Ындыг кажаага куш өстүрер деп «методту» ол совхозтуң удуртур ажылдакчыларындан кым бодап тыпкан чүве ыйнаан? Ындыг янзылыг четпес чоруктар ол районнуң «Революцияның чалбыыжы» болгаш «Совет Россия» колхозтарында бар. Бо колхозтарга эки шынарлыг куш кажаалары тудуп алырының бүрүн аргазы бар. Аңаа чүгле ажыл-агыйжы сагыш салыышкын негеттичер.

Куштуң бараанныг фермаларын хөгжүдеринге база бир шаптык болуп турар үүл болза, колхозтарның болгаш совхозтарның ам куш ажылында туберкулёз аарыгның бар болуп турарында.

Аңаа удур хемчеглер дыка кошкак чоруттунуп турар. Оон аңгыда куштарның аразында пуллороз дээр ак-өтпектээр аарыг база бар. Туберкулёз болгаш пуллороз дээрге куштуң эң-не хоралыг аарыглары болур. Ындыг аарыгның чылдагаанындан Кызылдың инкубатор станциязы бо чылын чамдык ажыл-агыйлардан 127 мүн дагаа чуургаларын чедир албаан болгаш куш оглу чазылдырар планын чедир күүсетпейн берген. Мал эмчилериниң талазындан шиитпирлиг хемчеглер ап турган, чоокку үеде куштуң ындыг аарыгларының көгүн үзери чугула. Туберкулёз аарыгга удур тарылганы чыл иштинде дөрттен эвээш эвес катап чорудар ужурлуг. Куштуң ындыг аарыы чүгле аңаа хоралыг болур эвес, харын малга, кижиге база халдап болур. Ындыг төлээде, мал биле куштуу бир черге кады тургузуп болбас.

Үстүнде айыткан ийи үүл айтырыгны үзе шиитпирлээр болза, куштуң бараанныг фермазын кайы-даа ажыл-агыйга чедишкинниг организастап болур.

А. БАЗЫР-ООЛ.
Кызылдың инкубатор станциязының директору.

Мога-шылаг чок ажыл-ишчилер

Сиген кезилдезинин өйү келгенде Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозтуң партия организациязы малга четчир санныг чемнерни белеткеп алыр төлээде, чүнү кылза чогуурул дээрзин артельдиң баштаар чери-биле сүмелешкен. Бүгү-ле бар аргаларны ажыглаар, түр хостуг кижилерни ажылче киириштирер болгаш массаларның ортузунга политиктиг ажылды күштелдирер деп шиитпирлээн.

Парторганизацияның бюрозу сиген кезилдезинин эгелээринин мурнунда билиглиг болгаш дүржулгалыг агитаторларны томуйлап, лектор болуунун составын бадылаан.

Көдээ библиотеканың эргелекчизи, агитколлективтин удуртукчузу коммунист эш Очур-оол кежээлихтей мал чеминиң белеткелинде ажылдап турар школачыларга беседа кылып турда аңаа ужуражы берген бис.

Парторганизацияның агитаторлары сиген кезилдезинде колхозчуларнын ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирген.

— Баштайгы хүннерде 30-30 тонна сигенни белеткеп турган болзувусса, ам хүн бүрүде 100 тониадын эвээш эвести белеткээр сорулганы салган бис—деп эш Очур-оол чугаалады.

Партия организациязы колхозчуларның ортузунга организастыг улуг ажылды чоруткан. Колхозтуң сан ажылдакчылары болгаш саанчылар база сиген кезилдезинче кирген.

Комсомолчу оолдар Кара-оол Ооржак биле Кош-оол Монгуш олар эрткен чылын Совет Армияның хүрээлекинден халажып келгеннер. Ам олар Ыйгылак деп черде мал чеми белеткеп ажылдап, ажыл нормазын 150—170 хуу күүседип турарлар.

Чурукта: М. Кош-оол биле О. Кара-оол ажылдап турлар.

Фото авторнуу.

Ам агитколлективте 36 агитаторлар бар, оларның хөй нуруузу коммунистер болгаш комсомолчулар болуп турар. Агитаторлар сигенчилерниң ортузунга масса-политиктиг ажылды, беседаны, солун номчулгазын чорудуп, агитхуудустарны үндүрүп турар. «Крокодил сиген кезилдезинде чоруп тур» деп сатирлиг солун колхозчуларнын ортузунга калбаа-биле сураглыг. Чалгаа кижилерни, үрей кылыкчыларны ында чидин-биле шүгүмчүлеп бижип турар.

Агитаторлар Серин, Дагба, Севен, Отук-оол олар агит-массалыг ажылды кызымаккай чүткүлдүү-биле чорудуп турарлар. Олар чүгле агитаторлар эвес, харын база бүдүрүлгениң мурнакчылары.

Ажылдап кылыышкынның нормазын 130—170 хуу чедир күүседип турар аныяк сигенчилер Очур-оол, Маадыр-оол, комсомолчулар М. Кош-оол, О. Кара-оол олар мурнакчылар болуп турар дээрзин агитаторлар ол кежээ боттарының кылган беседаларынга айтып турганнар. Кош-оол биле Кара-оол эрткен чылын Совет Армияан хаажып үнгеш, төрээн колхозунга чаныып келгеннер. Ам олар сиген кезилдезинде күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн көргүзүп, мурнакчылар болуп турарлар.

Партия организациязының лекторлар бөлүүнде шыырак билиглиг болгаш дүржулгалыг коммунистер, партия кежигүнү эвестер кирген. Чижээ, колхозтуң агроному С. Доржу 4 удаа, хову бригадазының бригадири Норбу-Самбуу 14 удаа лекцияларны ажыл-ишчилерге кылып берген.

Агитаторларның дириг боттуг сөстери колхозчу бүрүзүнге чедип турар. Мога-шылаг чок ажыл-ишчилер ажыл-агыйжы улуг сорулганы күүседиринче колхозчуларнын бүгү күжүн мобилизастаар талазы-биле боттарының идепкейлиг күш-ажылы-биле колхозка дузалап турарлар.

П. САМОРОКОВ.

Комсомолчу үш кыстар Допуш, Секина болгаш Кара-кыс олар комсомолдуң путёвказын ёзугаар фермада саанчылап ажылдап турарлар. Олар боттарында сыжыглаан инектериниң бедик саалдазын чедип ап шыдааннар. Сиген белеткели эгелээри билек-ле олар мал чеми белеткеп киришкеннер.

Чурукта: комсомолчу саанчы кыстар.

Четпестер чайлаттынмаан

«Барлык» совхоз сиген кезилдезинче шагда-ла кирген. Бо чылын сигеннин үнүжү арай тайыс болганы-биле бригадалар кезилдеже уурук-сууруктуг кирген болзажок, ажыл баштайгы үеде элээн эки чоруп турган: бригадалар кижи күжүбиле, техника-биле болгаш өске-даа чепсек-херекселдер-биле, тырттар күштер-биле четче, эки хандыртынган, культура-массалыг ажыл-даа турары билдинмес. Ол дугайын совхозтуң удуртукчулары кончуг эки билир, ындыг болза-даа ажылдың үчёдүн тургузар талазы-биле боттуг хемчеглерни албааннар.

Чогуур учёт чок чүве болганда, кижилериниң, техниканың чогум канчаар ажылдап турары база билдинмес. Августуң 10-га чедир 16 сараат тургустунган дээрзи чүгле билиннер, а оларда чогум каш тонна чүгээр эки чоруттунуп турган.

Ынчаарга, ол баштайгы эки эгелээшкин совхозтуң удуртукчуларынын сеткилин өөртүп, сагыжын арай оожургадыпкан. Оон ужурундан чамдык бригадаларда ажыл сөөлгү үелерде элээн суларап, күш-ажылдын организастыы баксырап турар. Чижек кылдыр совхозтуң Тере-Хая деп черде эш Лопсан бригадирлээн механизастаттынган бригадазын ап көрээлиңер. Ында кижи-даа, техника-даа бар—35 кижи, сиген кестирер 3 трактор, 2 валокуша, 1 сараттаар машина, 8 аът ажыдап турар.

Бо дээрге, дыка улуг күш-түр. Бригада бо чылын 1100 тонна сигенни белеткээр планныг. Сиген кезикчилери ол онаалганы күүседир дээш дыка кызымаккай ажылдап турарлар. Оларның аразында кезер машиналарда трактористер Орус-оол, Алдын-оол, Саарбай, бөлер машиналарда Күжүгет, Кенден, сараттаар машинада Ким дээш, оон-даа өске кайгамчыктыг эки ажылчыннар бар. Ынчаарга, хамыктың-на четпес чүве чүл дээрге, бригадада ажылдап турар кижилериниң, техниканың хүн бүрүде кылган ажылының түңнели, чаңгыс дай учёт чок. Учётту ажылдың эгезинден эгелээш-ле тургустаан, а учётчик Шожул-оолдуң кайда-даа турары билдинмес. Ол дугайын совхозтуң удуртукчулары кончуг эки билир, ындыг болза-даа ажылдың учёдүн тургузар талазы-биле боттуг хемчеглерни албааннар.

Чогуур учёт чок чүве болганда, кижилериниң, техниканың чогум канчаар ажылдап турары база билдинмес. Августуң 10-га чедир 16 сараат тургустунган дээрзи чүгле билиннер, а оларда чогум каш тонна чүгээр эки чоруттунуп турган.

Ынчаарга, ол баштайгы эки эгелээшкин совхозтуң удуртукчуларынын сеткилин өөртүп, сагыжын арай оожургадыпкан. Оон ужурундан чамдык бригадаларда ажыл сөөлгү үелерде элээн суларап, күш-ажылдын организастыы баксырап турар. Чижек кылдыр совхозтуң Тере-Хая деп черде эш Лопсан бригадирлээн механизастаттынган бригадазын ап көрээлиңер. Ында кижи-даа, техника-даа бар—35 кижи, сиген кестирер 3 трактор, 2 валокуша, 1 сараттаар машина, 8 аът ажыдап турар.

Бо дээрге, дыка улуг күш-түр. Бригада бо чылын 1100 тонна сигенни белеткээр планныг. Сиген кезикчилери ол онаалганы күүседир дээш дыка кызымаккай ажылдап турарлар. Оларның аразында кезер машиналарда трактористер Орус-оол, Алдын-оол, Саарбай, бөлер машиналарда Күжүгет, Кенден, сараттаар машинада Ким дээш, оон-даа өске кайгамчыктыг эки ажылчыннар бар. Ынчаарга, хамыктың-на четпес чүве чүл дээрге, бригадада ажылдап турар кижилериниң, техниканың хүн бүрүде кылган ажылының түңнели, чаңгыс дай учёт чок. Учётту ажылдың эгезинден эгелээш-ле тургустаан, а учётчик Шожул-оолдуң кайбары база билдинмес.

Ажылчыннарның культура-массалыг хандырылгазы база багай. Олар чаңгыс удаа кино көрген. Илеткелер, лекциялар, концерттер дээн ышкаш массалыг хемчеглер барык чоруттунмайн турар. Бригаданың ажылчыннарының хөй нуруузу аныяктар. Олар музыка херекселдери, хол бөмбүү, сетки дээш, массалыг оюннарны өске-даа херекселдерин негеп турарлар. Бо-ла бүгү болза хову ажылчыннарының дурум ёзулуг негелделери-дир, оларны эгезинден тура-ла хандырып бээр ужурлуг турган. Ынчаарга, үстүнде айыттынган четпестер ажылдың эгезинде-ле көстүп турган. Оларны чайладыр талазы-биле шыңгыы хемчеглер алдынмаан.

Бир эвес совхозтуң дирекция чери (эш Түгер, партия организациязы (секретары эш Биче-оол), ажылчыннар комитеди (даргазы эш Зрюкин) бар четпестерни кыска хуусаада чайлаткан, кайы-даа сиген белеткээр бригадаларга күш-ажылдың организациязын, сагылга-чурумун эжижиип, оон бүдүрүкчүлүүн бедидер болза, мал чемнери белеткээриниң планы күүсеттинип болур дээрзинге чигзиниг турбас.

М. МААДЫ.

Септелге доозулган

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң чеди чыл школазы 1960—61 өөредилге чылынга белеткелди эки чорудуп турар. Колхоз баштаар чери школа септелгезинге ажылдаары-биле 8 мергежилдиг бызанчыларны берген. Ол ышкаш 10 хөрээжен колхозчулар школа септелгезинге тускайлаттынган. Көдээ Советтиң депутады эш Калчан-Көкке удурткан бызанчылар 4 аал чурттаар башкылар бажынын крышалап, кладовкалап, 4 чаа печкаларны салган болгаш 76 парталарны, 36 сандайларны, 10 столду, 4 шкафты чазап кылганнар. База К. Зояга удурткан школаның башкылары болгаш техниктиг ажылдакчылары столовая-биле интернаттың септелгезин кылып турар.

Күруне хандырылгазынга турар ургуларның күзүн кедер хептерин болгаш өөредилге херекселдерин бүрүн белеткеп алган.

Х. АРАКЧАА.

Эки ажылдыг звено

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тывының 5 чылы» колхозунуң тудуг бригадазында эш Лама удурткан туйбу кылыр звенонуң ажылы эки чоруп турар. Ол звено бо чылдың дургузунда 70 мүн туйбуну кылгаш колхозка хүлээдир планныг тургаш, 100 мүн туйбуну кылып белеткээш, чыл плазынын 130 хуу күүсеткен. Ында ажылдап турар колхозчулар Кылбанак, Оолак, Болдук-Хуна, Кержекей болгаш Көк-оол олар ажыл нормазын ургулчу 150—200 хуу күүседип, шудургу ажылдап турарлар.

М. ЧҮЛЬДҮМ.

Совет эмчилериин ачызында

Ам алдан харлыг. акшып кырый берген, хөй ургуларлыг кырган ие кижи мен. Феодалдыг Тываның үезинде мегечи лама-хамнарнын авыяазынга бүдүүлүк чорааным-биле алзып, оларга чеже удаа мегеледип, оларның хурумунуң өртээн төлеп, канчаар ядарап, түреп чорбаан дээр. Ол дүмбей, бүдүүлүк карангы амыдыралды сактыр-даа хөөнүм чогул.

Борта ам совет эмчилериниң эртем-билииниң күчү-шыдалын, эриг ак-сеткилдииниң, эвиленчымчаанын дугайын сеткилиниң ханызындан өөрүп чугаалаксайдыр мен. «Коммунизмче орук» колхозтуң кежигүнү Ичин дээр уруум инти ыжып ур үеде хинчектенип аараан чорду. Ажыыбиле чугаалаарга, хоралыг дарыгның аймылы уруумну өлүмче чыгап келген турду. Мынчап кээр орта, уруумну Чадаана эмнелгезинде эмнелге черинге ооң амы-тынын камгалап бээри-биле дилег кылып, идегеп, чедирип келген мен. Кезер эмчи Юрий Павлович Щербаков, гениколог эмчи Кира Валерьяновна Анисимова, кезилдениң санитарказы М. Ошкина болгаш эмчи сестразы В. Черемухина олар күжүр уруумнуң амы-тынын камгалап шыдааннар. Бо эмчилер харын, берге кезилдени үш шак хире үениң иштинде үргулчулеп келгеннер. Артында Юрий Павловичнин, Кира Валерьяновнанын хавактарындан борбак-борбак дерлер төктүп турду. «Эртемниг эмчилериимни!»—деп кырган иенин арыг сеткилинден иштимде боданыып, хоралыг аарыгдан уруумну эмчилерниң чарып кааны дээш өөрээнимден карактарымнын чажы ала-чаягаар-ла төктүп турду. Ам уруум сегип-сегереп чыдар.

Ол аразында ол-ла районнуң «Кызыл тараачын» колхозта хлеб быжырыкчызы Кара-кыс дээр уруум бергедеп божаш, ол-ла эмчилериниң ачызында база чаагай божуп чиигеп алгаш, төрээн колхозунче өөрүп чаа берген. Бо бүгү улуг өөрүшкүнү эртем-билии-биле мецээ, кырган иеге, чаалап берген совет эмчилеримге, орус иелериниң өстүрүп каан оолдар, кыстарынга улуг өөрүп четтиргенимни чугаалап ханмастыр мен.

Х. Таваатай,
Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхоз.

Чеди чылдың ийиги чылында сүт бүдүрерииң планын күүседиил!

Эрзин районнуң „Кызыл сылдыс“ колхозунуң сүт-бараан фермазында

ФЕРМАЖЕ, АНЫЯКТАР!

Сески классты доосхаш, колхозумнуң сүт-бараан фермазынга саанчылап ажылдай берген мен. Эштти, сүттү болгаш дүктү чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр элбекшилдиг кылдыр бүдүрер талазы-биле чеди чылдың төөгүлүг улуг соруглаазын шиитпирлээринге күш-ажылчы үлүг-хуулуг болур дээш саанчы болурун шиитпирлээн мен. 1960 чылдың эрткен чеди айларында 12 инектеримниң бирээзинден-не ортумаа-биле 807 кг сүттү саап, чылда алган хүлээлгемни күүседиринге бүүрелдиг ажылдап турар мен.

Колхозчу фермада ажыл-амыдырал хөлүг болгаш солун перспективалыг. Мында аныяктар хостуг шактарда номнар номчуп, чаа ырлар болгаш музыка өөренип, даарныпда турар бис. Мен чоокку үеде Михаил Шолоховтуң «Кадарчы», армян чогаалчы Ахавниниң «Ширак» деп номнарын номчудум. Саанчы угбаларывыска солун номчулгаларын, беседа-ларны кылып берип турар бис.

Колхозтуң ажыл-агыйы чыл бүрү өзүп, механизацияны колхоз бүдүрүлгезинге нептереткен тудум, билиглиг аныяк күштер негеттинер.

К. ЯГААНАЙ,
комсомолчу саанчы.

12.626 килограмм сүт

Чүгле фермазында эвес, харын Эрзиниң бүгү колхозтарының хөй сүт саалдазы дээш чарыжынга сурагжаан, он чыл саанчы стажтыг Долзат Сагаачы угбай июль 31-нин эртенинде, чеди чылдың ийиги чылының эрткен чеди айларында аңаа быжыглаан 12 инектериниң он ийи мың алды чүс чээрби алды килограмм сүттү колхозунуң ниити савазынга куткан. Бир эвес ону харыуда савалаар дизе 407 литон, а чүдүреринге бүдүн колонна чүүк машиналары болгаш четчир санныг кижи хүжү херек.

Дуржулгалыг саанчы сүт саалдазын көвүдериниң болдунар аргаларын дилеп, тып турар. Ажылга мергежил дээрге, салым-чаян эвес, карак-кызыл күжениишкинниг ажыл дээрзин он чылдың дургузунда ол бүүреп көрген. Бо чылын инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1500 кг сүттү саарын хүлээнгеш, оон күүселдези дээш могаг-шылаг чок ажылдап келген. Эрткен чеди айларда инек бүрүзүнге сааштыр 1052 кг сүттү, азы 1957 чылдың дургузунда саганындан безин хөйну алган.

— Мээн инектерим шупту хайдак. Ынчангаш быжаа эмзирип саап турар инектерден артык сүттүг. Инектерни кызыратпайн, эдержилгеге чогуур өйүнде кирерги база сүт саалдазынга улуг ужур-дузалыг. Немелде чемгерилге бербес болза хайдак инектер соглу бээр. Маңаа кончуг эки чем кукуруза чүве-дир. Колхоз кукуруза тарылгазын улам калбартыр болза термин ажыктыгдыр—деп, Д. Сагаачы чугаалап турар. Бөдүүн колхозчу саанчының бо чугаазы шупту шынныг, ону оон ажыл-херээ бадыткаан.

Ол-ла фермада оон ийи уруу база саанчылап, эки ажылдап турар. Комсомолчу К. Ягаанай биле он дөрт харлыг К. Балчыт угбашхылар саанчылар коллективинге боттарының тура-соруу-биле каттышкаш, авазының саанчы ажыл дуржулгазын салгап, колхозунуң чеди чыл планында сүт бүдүреринiң онаалгазын күүседири дээш ажылдавышаан, эрткен чеди айлар дургузунда инек бүрүзүнден ортумаа-биле 807—857 кг сүттү түс-түзүнде саап алганнар.

Саанчы авашкылар сүт бүдүреринiн талазы-биле боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүседип турар.

О. МАНДАРЫЙ.

Өөрүмнүң даалгазы

Херээженнериң Бүгү-тыва хуралынга бистиң ферманың ажылышчы коллективииниң мурнундан төлээлеттиргенимге өөрүп, чоргаарланып турар мен. Бо болза аныяк саанчы мээң үлүг-хуумга таварышкан аас-кежии-дир. Алдарны эки күш-ажыл-биле чаалап алыр дээрзинге бүүредим. Бо чылын меңээ быжыглаан 10 инектериниң бирээзинден-не 1250 кг сүт саап алыр хүлээлгемниң күүселдези дээш бисте мурнанчы саанчыларның, ылаңгыя аванның үлегер дуржулгазын болгаш аргасүмезин ажыглап, кызымакай ажылдааш, эрткен чеди айларда 857 кг сүттү инек бүрүзүнден сагган мен.

Аарыг чылдагаанындан школага өөренмээнимден болгаш ажылышке күзел сонуургалымдан он дөрт харлыымдан эгелеп, эрткен чылын-на саанчылап эгеледим. Оон бээр саанчы ажылынга мергежип бар чор мен. Ай, квартал санында-ла сагган сүдүм иевүдеп турар апарган. Чижээ, бир инекке онаштыр бо чылдың майда—460, июньде — 625, июльде 857 кг сүттү саап алдым. Алган бот хүлээлгемни күүседиринге бүүрелдиг мен.

«Херээженнериң Бүгү-тыва хуралынга бистиң төлээвис болуп, «Кызыл сылдыс» колхозтуң колхозчу саанчылары чеди чылдың ийиги чылында 1320 центнер сүттү бүдүрер деп бедиткен бот хүлээлгезин долдур болгаш ажыр күүседирин хүлээнгенивисти болгаш Төрээн чуртка 30329 кг сүттү берип, сүт садарының чартык чыл планын хуусаа бетинде күүсеткенивисти айытнаар сен»—деп, саанчы эш өөрүмнүң даасканын ол хуралга дамчыткан мен.

К. БАЛЧЫТ.

Бистиң ажыл-иживис

Ниитиниң мал ажылын улам ыңай хөгжүдериниң талазы-биле чеди чылдың ийиги чылының планын күүседир, СЭКП ТК-ның декабрь (1959) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге бистиң колхозтуң бода мал фермазының малчыннары, саанчылары Эрзин районнуң көдээ ажылагыйының бүгү ажыл-ишчилери-биле кады чаңгыс эп-сеткилдиг, тура-соруктуг ажылдап турар.

Эрткен чеди айларның дургузунда ферманың ажылдакчылары боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле биче эвес чедишкиннерлиг болуп, төрээн колхозунуң мал ажылын хөгжүдеринге төлептиг салыйкының кирген. 1960 чылда колхозка бода малдың баш санын өстүрериниң планы 103,6 хуу күүсеттинген. Ол болза малчыннарның, ылаңгыя кадарчыларның чүткүлүг ажылының түңнели, эрткен кыштан бода малды хүр ажырганының база чаш малды менди камгалап алганының ачызы болган.

Бода мал фермазында эң кол черде колхозтуң № 1 төп сүт-бараан фермазы ээлеп, районнуң колхозтарының сүт-бараан фермаларында дээре көргүзүүлүг болуп келген. Колхоз күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын бедиткен хүлээлге өзүгаар 150 хуу күүсеткен, а чылдың планын июль 20-де, хуусаа бетинде долдур күүсеткен. Сүт бүдүреринiң талазы-биле бедиткен хүлээлге 61 хуу күүсеттинген.

Төп сүт-бараан фермазында 8 саанчы, 2 кадарчы, бир учётчик ажылдап турар. Олар чеди чылдың ийиги чылында бир саар инекке онаштыр ортумаа-биле 1100 литр сүттү саап ап, 120 инектерден сүт саалдазын 1320 центнерге чедирерин хүлээнген. Ынчаларга мурнанчы саанчылар аңаа доктаавазан. Сагаачы Долзат аңаа быжыглаан 12 инектериниң бирээзинден-не 1500, Ханды Чылбакай—1300 литр сүттү саап алырын хүлээнгеш, ол сөзүнге ээ болуп турарлар.

Эрткен чеди айларның дургузунда ферманың саанчылары кижи бүрүзү болунга быжыглаан инек бүрүзүнден ортумаа-биле 680 литр сүттү саап алган азы колхозунуң ниити савазынга 82 мың кг сүттү куткан. Саанчылар инектерни хайдактап саарының мурнакчы аргазын шиңгээп ап турар. Ам фермада хайдактап саап турар инектер 92 азы бүгү саар инектериистиң 76 хуузу хайдак. 64 быжааларны эштикир угланыышкынныг, сагбас 32 инектерге чагыштырып эмзирер арга-биле өстүрген бис. Бистиң фермавыста сүт саалдазының өске фермалардан дээре көргүзүүнүң бир кол чүүлү болдур. Эрте төрээн хайдак инектер соолбазын дээш чайгы өйде безин инектерни немелде чем-биле хандырган бис. Ажылдың культуразын бедидеринге база сагыш салдынган. Саанчылар халаттар-биле, сандайжыгаштар-биле четче хандыртынган болгаш саалда өйүнде арыг-шеверниң чурумун сагып турар. Сүт тырттар машинавыс тускай өрээлде. Сагдынган сүттүң болгаш саржагның отчёт-учёдун шыңгыыраткан, хынала саалданы колхозтуң мал ажылының тускай эртемниглериниң киржилгези-биле доктаамал чорудуп турар.

Эрткен чеди айларның дургузунда боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден Д. Сагаачы—1052, Х. Чылбакай 848, К. Ягаанай—807, К. Балчыт—857 кг сүттү саап ап, хөй сүт саалдазы дээш чарыштың мурнакчылары болганнар. Олар бистин ферманың чоргааралы.

Ам мал фермаларының ажылында харысалгалыг үени — чайлаглаашкынны үлегерлиг эрттирбишаан, мал чемнериниң белеткелинге идепкейлиг киржир, кыштаглаашкынга сагыш салыр өй келген. Ынчангаш бистиң колхозтуң бода мал фермазының малчыннары, саанчылары сиген кежилдезинде база ажылдап турар.

Нарында «Коммунизмче орук» колхозтун төп сүт-бараан фермазының коллективи-биле социалистиг чарыжывыска бо үшкү кварталда моон-даа эки көргүзүүлерни чедип алыр, сүт бүдүрерин көвүдедир дээш, районнуң колхозтар аразының чарыжының тиилекчизинге тыпсыр шилгиир Кызыл тукту (СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң) салбас дээш улам күжениишкиниг ажылдаар бис.

Ч. ЭГЕР,
ферма эргелекчизи.

Учёт—кол чүүл

Сүт-бараан фермазы колхоз бүдүрүлгезинiң чугула адыры. Ында мал ажылының продукциязы—сүттү болгаш саржагны бүдүрүп турар болганда продукцияның хүн бүрүдеги тодаргай, шын учёдун тургузар дээш кызыл ажылдап турар мен, граммдан тонна, көпеектен болгаш рубльден — миллионнар болгаш миллиардтар тургустунар. Улуг-даа, бичии-даа чүвеге, бүдүрүлгениң участок бүрүзүнге камналгалыг болуңар диген партиялың кыйгырыын хүн бүрү сактып чоруур мен. Фермага грамм-даа сүт учёттан дашкаар турбазын дээш, саанчылар-биле деңге-ле ажылче үнүп, саалда бүрүзүнүң учёдун инектериниң ат кырынга чорудуп, сүттүң чарыгдалын хынап, сметанадан саржаг кылырының учёдун база кылып турар мен.

Шын отчёттан болгаш учёттан саанчыларның, кадарчыларның материалдыг сонуургалы база хамаржыр. Оларның карак-кызыл ажылының түңнели саалданың хүн демдеглелинде бижиттинген грамм болгаш килограммдан илереттинер. Ынчангаш, учётчиктиң ажылынга оларның негелдези улуг. Бистиң фермада бүгү ажыл—саалда, быжааларның ажаалдазы, инектерни эдериштирери тус-тус учёттуг. Ферма эргелекчизи болгаш колхоз баштаар чери сүт саалдазының отчёт-учёдун шыңгыы хынап турар. Саалданың байдалын он хонуктап түңнээш, кудулай берген таварылгаларда оон чылдагаанын тодаргайлап турар бис. Ындыг чорук тус-тус саанчыларның, кадарчыларның болгаш учётчиктиң ажылынга харысалганы бедидеринге дузалаар.

Чеди чылдың ийиги чылының ам арткан үшкү болгаш дөртү кварталдарында сүт саалдазының планын күүседир дээш улам чедишкиниг ажылдаар бис.

М. ДАВАА,
ферманың учётчиги.

Пөш тооруун чыыр

Бистиң области пөш Тываның бүгү ыяш байлаанын 42 хуузун ээлеп турар. Эң ылаңгыя Тожу, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем болгаш Сүт-Хөл районнарының девискээринде пөштүк кол курлавырлары бар. Тоорукталарынга эң таарымчалыг базаларны тургузуп болур черлер Тожу районда «Совет Тыва», Каа-Хемде «Тере-Хөл» колхозтарның болгаш Шуурмакта үлетпүр комбинадының девискээрлери болуп турар. Чүгле бо черлерден безин чаңгыс сезоннуң дургузунда 150—200 тонна тоорукту белеткеп болурунуң аргазы бар. Ындыг турбуже области пөш тооруун чыып белеткээр хемчеглерни амга чедир дыка кызыы чорудуп келген.

Мурнуку чылдарда тоорук белеткээр ажылды организастыг чорутпаан. Оон түңнелинде чамдык кижилер чыып алган тооруун белеткел черлеринге дужаавайн, аар өртекке базаларлап турган таварылгалар бар. Ол ышкаш тоорук чыырда пөштерни кезип, чурттуң ыяш байлаанга хора чедирип турган.

Баштайгы медээлерни өзүгаар алырга, бо чылын тайгаларда тоорук дүжүлү багай эвес болуп турар. Ынчангаш облпотребсоюзтуң белеткелдер эргелели бо сезонда 250 тонна пөш тооруун белеткээр сорулганы салган.

Бо сорулганы чедип алырда, эрткен чылдарның частырыгларын болдурбайн, тоорук белеткээр чугула ажылче чонну организастыг эвиледдээри чугула.

А. СОЯН,
облпотребсоюзта экономист.

Бистиң дилээвис

Бай-Тайга районнуң Мөнгүн-Тайгада «Малчын» колхозтуң төвү Мугур-Аксы суурда болгаш колхозтуң сүт-бараан фермаларында хөй чон чурттап турар. Областың хөгжүмшүн театрының артистери бистиң районнуң төвүнге болгаш оон колхозтарынга үргүлүү кээп, концерт шии-биле чонну сонуургалып турар. Ынчалза-даа Мөнгүн-Тайгада чурттап турар чонга концерт, шии көргүспээнинден бээр элээн каш чылдар болу берди.

Мөнгүн-тайгачыларга хөгжүм-шии театрының артистериниң солун концерт, шиини көргүзериниң дугайында хемчег алырын областың культура өргелелинден дилеп тур бис.

Д. ОЧУР.

Редакцияга чагаалар

Тарааны мал чип турар

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозу Ийи-Тал ховузунда 700 ажыг гектар тараа, мал чеми культураларны тарааан. Кукурузадан болгаш чумизадан өскезиниң үнүжү эки. Эки үнүштүг тарааларны ам чидириг чокка, дүрген ажаап алыры, оон камгалалын күштелдирери арткан.

Ындыг турбуже, тараа кадарчызы Дүктүг-Кызылдың харысалга чок ажылдааны-биле колхоз суурунуң ханында 70 гектар чинге-тарааны колхозчуларның хуузунда 100 ажыг инектери, артельдиң 60 ажыг аттары дүненин-не оттап тура хонар. Бир талазында хууда малын ээлери ыңгыы хайгаарап көрбейн турары база-ла харысалга чок чорук болур.

Ол ышкаш сүт-бараан фермазының инек кадарчылары Ламажайның, Чыртак-оолдуң, база быжаа кадарчылы Сандыйның кадарган малдары тараны болган чок-ла чип турган-лаар. Хову бригадазының бригадири М. Болат-оол, агроном Кужескал олар тараанның чайгы ажаалгалынче колхозчуларны эвилелдевээн ужурунда, 163 гектар кукурузаның болгаш 328 гектар чумизаның үнүжү кончуг багай. Колхоз баштаар чери, партия организациязы дүжүт дээш демиселди кончуг кошкак чорутканын демдеглээр ужурлуг. Тараны малга чидиртип турар бурууларны көрзе чогуур.

О. КЕНДЕН.

Уттундурган тудуг

Улуг-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» колхозунга 1959 чылда самандан кылган гаражтың тудуун эгелээн. Ол гаражтың ханазы ортузинiр салдынган турда тудуг ажылды сокпаан.

Оон бээр бир чыл эрткен. Бо үениң иштинде колхоз баштаар чери ажыл-агыйга чугула херектиг ол тудугнуң ажылын уламчылаарын мырынай уткан. Эки дерилгелиг, доктаамал гараж колхозта чок болганындан чоладчылар кыжын соокта автомашиналарны үргүлчү боттарының бажыннарының чанынга тургузар болгаш септелге чорудар ужурга таваржып турганнар. Ындыг септелгениң шынары кончуг кудуг болуру билдингир. Ол чылдагааннардан колхозта автомашиналарның часкы, күскү сезоннуг ажылдарга техникти белеткели кончуг куду деңнелде турар.

Үр үе иштинде ара кагдынган тудуг чаъс-борандан үрелип турар, а мурнунда белеткеп каан хөй самаан ам ажыглалга шуут кирбес кылдыр чуурлуп үрелген.

Гараж тудуунуң ажылының чоруваставны колхозта тудуг бригадири Балчый-оолдуң болгаш механик Горбатовтуң ажылга өө-харысалга чогундан хамааржып турар.

Амгы үеде бо чугула тудугнуң ажылын доп-дораан уламчылап, ону кыш бетинде доозарынче угланган шиитпирлиг хемчеглерни алырын колхоз баштаар черинден чоп иогел тур.

Д. ШУЛУУ.

Чаагайжыдылга—чугула айтырыг

Тывада база бир улуг үлетпүр төвү—Ак-Довурак суур кончуг дүргени-биле сайзырап, чаа тудуглар хөйү-биле немежип турза-даа оон чаагайжыдылгазы болгаш арыг-шеверi ыракта четпес болуп турар.

Суурну ногаанчыдып, чаагайжыдарынче кошкак кичээнгей салганындан бо чазын кудумчуларга кончуг эвээш санныг ыяштарны олурткан. Ол олурткан ыяштарның херим кажаазын кылбаанындан болгаш оон ижаалда хайгааралынче сагыш салбаанындан ол ыяштрны ам суурнуң чурттакчыларының хуузунда малы үрегдеп туруп берген.

Суурнуң арыг-шеверi база-ла багай. Май кудумчузунда хөй аал ишти чурттаар 4 бараакты ажыглалга киирген болза-даа ол тудугларны тудуп турар үеде боктаалган сай, довурак, туйбуну аштаваан, ам-даа ында оваалартына берген чытпышаан. Чурттага бажыннарының чанында чүүнүд төгер онгарларны бо чазын арыглап аштаваан.

Кудуктарның арыг-шеверi база-ла эки эвес. Ажыглалга кирбейн барган чамдык кудуктарны ажыглалга киирер дугайында хемчег алдынмаан.

Ак-Довурак суурнуң чаагайжыдылгазын болгаш арыг-шеверiн экижидери Кызыл-Мажалык суур Совединдеи негеттинип турар.

С. АҢГЫР-ООЛ.

ОБЛАСТЬ ЧОГААЛЧЫЛАРЫНЫҢ ХУРАЛЫНГА УТКУШТУР

Ишкир хемчээлдиг чогаалдар дээш

Ийи чыл бурунгаар, Кызылга тыва чогаалчыларның теоретиктиг семинары бооп турда, бистиң хоочун чогаалчыларывыстың бирээзи, ам профессор Александр Адольфович Пальмбах тыва чечен чогаалдың хөгжүлдезинiң үе-чадазын мынчаар чугаалаан: «Идея талазы-биле каң кадык, аныяк бистиң чогаалывыс чайгылыш чок бурунгаар базып чоруп орар. Самолет ужуп үнериниң мурнунда черге чүгүрүп аар болгай. Оон көдүрлүп үнгеш, агаарның делгемнериче ужуптар. Бистиң аныяк тыва чогаалывыс ол ышкаш, ужуп үнериниң кырында, ол ам бир көдүрлүш дизе-ле, улуг делгемнерже шыныып үнеринге белен...»

Тыва чечен чогаалдың хөгжүлдезинiң үе-чадазынга хамаарышкан эш Пальмбахтың шак ол үстүнде сактып турарывыс тодаргайлаашкынынга семинарның киржикчилери болгаш ону удуртуп турган эштер А. М. Турков база Н. Г. Болдано олар шупту каттышканнар. Чүге дээрге, ол шын болгаш харын-даа чечен хевир-биле чижегленп көргүскен тодаргайлаашкын болган. Оон бээр ийи чыл эрткен. Ынчаарга, демги ужуп үнер деп чүгүрүп чоруур самолёдувус ам агаарче көдүрүлген бе?—деп айтырыгны бо хүн сактыры артык эвес.

Тыва чечен чогаал бодунуң деннелиниң болгаш хөгжүлдезинiң үе-чадазының талазы-биле аныяа-ла шын, ындыг эвес деп кым-даа маргышпайн турар. Ынчалзажок чогаал аныяк-ла чүве дээш, улуг хемчээлдиг чогаалдарны биживес азы ону тургузарын орадлаашас дээр болза, ол шын эвес болур ийик. Харын тыва чогаал аныяк болганда, ону роман, тоожу, шүлүглел чергелиг делгем хемчээлдиг, ханы уткаларлыг чогаалдар-биле байыдары улам-на чугула болгай. Бисте ындыг чогаалдар кончуг ховар. Шүлүглелден С. Сарыг-оолдуң «Алдын-кыс», «Саны-Мөге». С. Пюрбюнүң «Чечек» деп шүлүглелдерiн, прозадан С. Токаның «Араттың сөзү», О. Саган-оолдуң рассказтарын, драматургиядан В. Көк-оолдуң «Хайран боттуң», С. Токаның «Төңгүр-оол», «Боттанган күзел», О. Саган-оолдуң «Чүткүл», «Оттуушкун» деп шиилерiн саналп каарывыска-ла чүгээр улуг дээн хемчээлдиг чогаалдарывыстың барык шуптузунуң дандызы тургустуна хона бээр. Ынчангаш демги самолёдувус, тодаргайлаарга, бистиң чечен чогаалывыс агаарның делгемнериче көдүрлүп үне берген бе деп чугаалаарывыс амдызында берге бооп турар.

Чогаалдың хөгжүлдезинiң деннелин эки, багай кылын номнар-биле хемчээ бээрге, таарышпас-ла. Ынчалзажок бүгү тыва чечен литературының өзүлдезинiң деннелин бичиибичии хемчээлдиг, хөй санныг. эки бижиттинген чогаалдарның чымдызы-биле көргүзер дээрге база хоржок. Улуг-даа, биче-даа бедик идейлиг, уран утка-шынарлыг чогаалдарның ниити ансамбли бистиң чогаалдыкчы ажылывыстың хемчээкизи болуру чугаажок.

Бистерде, тыва авторларда, улуг чогаалдар тургузуп алырывыстың аргазы чок бе? Черле ынча деп болбас. Канчап С. Тока «Араттың сөзүн» тургускаш, аңаа ажок улуг болуушкуннарны көргүзүп шыдапканын? Канчап С. Сарыг-оол «Саны-Мөге» деп шүгүлелинге эрат кижинiң амыдыралын сиилип чуруп каанын? Чогаалчы Виктор Көк-оол «Хайран боттуң» көжегезинге феодалдыг Тываның үезинде хөрээжен кижинiң кээргенчиг салымын көргүзүп шыдаанын оон кошкаа ол бе? «Чечектiң» автору С. Пюрбюнүн шүлүглелинден эрги Тыванын амыдыралы, чоннуң хосталга дээш демиселi кестүп турары ол авторнуң өске-даа шүлүглелдерни бижип шыдавас хире «аныяа» ол бе? Чок. ындыг эвес. Чүгле бистер, тыва авторлар, ажылдавайн турарывыстың харазы-биле улуг көжегелер бисте ховар ажыттынып турары ол.

Бодап-даа көрээл. Л. Чадамба, Б. Хөвенмей, С. Самба-Люндуп, В. Эренчин, Ю. Кюнзегеш ышкаш билдингир чогаалчылар база М. Кенин-Лопсан, О. Сувакпит, С. Сюрюн-оол, Ф. Сегленмей, К. Кудажы, М. Идам-Сюрюн болгаш өске-даа мергежилдиг авторлар кижи бүрүзү-ле бир-бир оода ортумак-даа хемчээлдиг чогаалдарны ажыдып эккелген болза, тыва чечен чогаалдың фонцузу байып турбас бе! Бо одуругларны бижип орар автор-даа бирээни чогаалыпкан болза, ниити чыылдавыска немере болбас бе? Бо талазы-биле Чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбыры чамдык чогаалыкчы хемчеглерни алыры чугула апаар. Чижээ, шүлүглелдiң секциязын тургускаш, ону аныяк авторларга дузалаар орган болдургай. Бо салбырга азы секцияга эштер Сарыг-оол, Пюрбю канчап улуг рольдуг болбазыл? Проза биле драматургияны эш Саган-оол алган дийик. Ол, эгелеп чоруур авторларга улуг дузаны канчап көргүспезин? Ол чижектиг өске-даа секцияларны тургускаш, мергежилдиг, талантылыг хиреде, оозун ажыдып чадап чоруур эштерге дузалап турар апараа, Чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбыры ам-на өзулуг чогаалыкчы орган апаар-ла болгай.

Тыванын ном үндүрер чери ажылынын планын база аде көрзе чогуур. Бистер делегей, орус, совет классиктериниң чамдык чогаалдарын тыва дылга очулдуруп алган бис. Ол эки-ле харын. Бир-тээ тыва чечен чогаалга улуг көжегелерни ажыдып алыр ужурлуг болганывыста, ук чернин авторлары-биле ажыл улгаыр болгаш көвүдээр. Бир чылда-ла 2—3 элээн ишкир номнарны үндүрүп турар болзувусса, ол тергиин эки. Ынчангаш, авторлар-биле көрээлерни чаргаш, оон күүселдези дээш шудургу ажылдаза чогуур. Ном үндүрер чер, РСФСР-ниң чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбыры ышкаш, база-ла чогаалыкчы болгаш организакчы чер болур херек. Бир эвес, ол чер ажылын ындыг принцип-биле чоруда бээр болза, портфельдерни колдуктап алган авторлар аңаа аалчылар болуп кээп турар апаары чигзиниг чок.

Номчукчуларның чүүрээн чамдык авторлар чаалап албайн турары таварылга эвес. Хоочун чогаалчылар С. Тока, С. Сарыг-оол, О. Саган-оол, В. Көк-оол суглар ишкир хемчээлдиг, бедик уран-чечен чогаалдары-биле бүдүн амыдыралды ажыдып көргүзүп турда, чамдык эштериниң чүгле ында-даа шүлүктери азы рассказтары үнгүлээш, читкилей бээрге, номчукчулар оларны уттуптарлар. Чижээ, С. Самба-Люндуптуң ынак номчукчулары болур дээн дийик бис. Оон бар сураглыг, сагышка артып каар улуг азы ортумак хемчээлдиг чогаалын сактып көрээли. Ында чок-ла болгай.

Ишкир хемчээлдиг чогаалдарны тургузарынче автор өөрүмү кыйгырбышаан, Чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырының, ном үндүрер чернин, редакцияларның ажылын олче угландырарын хууда сүмелевишаан, бо талазы-биле айтырыгны область чогаалчыларының хуралынга уткуштур тургузуп турарым бо. Бир эвес ынчаар ажылдаар болза, бо чеди чылда биске элээн каш ишкир номнар турары чугаажок. Ынчаарга бистер коммунизм тургузукчузу маадырлыг совет чоннуң өзулуг ыраажылары болганывыс ол.

Салчаа ТАМБА.

Америк ужудукчу-шпион Френсис Г. Пауэрстиң кеземче херээниң талазы-биле суд чорудулгазы

Америк ужудукчу-шпион Френсис Г. Пауэрстиң кеземче херээниң талазы-биле суд чорудулгазы Москваға, Эвилелдер Бажыңының Колониалыг залында август 18-те үргүлчүлээн. Америк империализмниң хөлезиленикчизи Пауэрсти судтап турары бүгү совет улустуң, делегейниң бүгү хөй-ниитизиниң кичээнгейин хаара түткан.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң Шериг коллегиязының эртенги хуралының өгезинде болчукчу-адвокат М. И. Гриневтиң айтырыгларына херектен харылаан. Төп разведка эргелелиг-биле херээге ат салганымның соонда 6—7 айлар эртхенде, ССРЭ-ниң кырынга ужудуушкуннар сээң хүлээлгелериңниң чамдыызы болур үүве деп, меңээ дыңнаткан деп, Пауэрс ол харыыларына дыңнаткан.

Күрүне мурнундан бурууладыкчы—ССРЭ-ниң чиңгине прокурору Р. А. Руденко элээн каш тодарадыкчы айтырыгларны херектенге салган. Пешаварда аэродромга силерни кым уткаанын, хондуруушкунну кандыг байдалдарда кылган силер, аңаа хонар чөпшээрелди кым бергенил деп. Руденко айтырган. Мээң самолёдумнун чедип келириниң дугайын билип турган пакистан эрге-чагыргалар меңээ чөпшээрел берген үүве деп херектен харылаан.

Прокурорнуң айтырыгларына харылавышаан, Пауэрс ССРЭ-ниң агаар делгеминче шургуп киреринин мурнунда Пакистанның, Афганистанның девискээрлериниң кыры-биле ужудуп эткен болгаш херек апарза, Финляндияның, Швецияның, Норвегияның девискээрлериниң кыры-биле ужудуп эртер айтыышкын меңээ турган деп чугаалаан.

АКШ баштаан агрессия шериг блокларында кирип-даа, оларга кирбейн-даа турар улуг-даа, бичии-даа чурттарның бот эргезин америк дайынзырактар канчалдыр ыят чок аажылап турарын херектен Пауэрстин харыылары база дагын бүгү тодазы-биле көргүскен.

Прокурорнуң айтырыгларына оон ыңай харыылавышаан, бодунуң самолёду 68 мүң фут (20 километр) бедикке аңдара аттырганын херектен бадыткаан.

Руденко: Свердловскиниң районунга чогум-на харын ол—68 мүң фут бедикке ужудуп чораан силер бе?

Херектен **Пауэрс:** Ийе деп харыылаан.

Руденко: Чогум-на харын ол—68 мүң фут бедикке чораан, совет ракетага аңдара аттырган силер бе?

Херектен **Пауэрс:** Ийе, ол-ла бедикке мени аңдара аткан боор.

Руденко: Силерни бир-ле үүве аңдара аткан деп чугаалаан силер бе?

Херектен **Пауэрс:** Ийе, чогум үүү мени аңдара атканын ылап көрбээн мен.

Руденко: Ынчалга чогум-на харын ол бедикке аңдара аттырган силер бе?

Херектен **Пауэрс:** Ийе деп харыылаан.

Пауэрстиң ужудуп чораанын «Локхид У-2» дээр америк самолётту 1960 чылдың май 1-де аңдара аткан Совет Армияның шериг кезээниң командири—майор Вороновтуң рапортун Р. А. Руденконуң дилээн ёзугаар судка номчаан.

Совет акшаларны бодунарга үүге ап чорган силер деп айтырыгны херектенге күрүне мурнундан бурууладыкчы салган. Хээлилээшкинниң аргазын безин ажыглап турган. кындыг-даа арга-хемчеглер-биле чурттан үнүп чоруурда ол акшалар меңээ дузалаар ужурлуг турган деп, Пауэрс харыылаан. Ынчалзажок, бурууладыкчы Р. А. Руденконуң улам ынайгы айтырыгларына харыылавышаан, ындыг арга Совет чуртка түңнел чок болур деп үүвени ужудукчу-шпион миннир ужурга таварышкан. Май бирде бодунуң ужудуушкунунуң кол сорулгазын тайылбырлавышаан, айыттынган маршрут-биле чоруур база оруктуң тодаргай кезектеринге чогуур прибор хемчеглерни ажыглаар болгаш дугларар ужурлуг чорган мен деп, херектен чугаалаан. Сну разведкачы информациялар чыыр сорулга кылып турган кылдыр бодап болур деп, ол медеглээн. Даргалакчы Борисоглебскийниң айтырыынга, ракеталар алып үндүрер шелдерни полковник Шелтон онза сонуурган турган деп, Пауэрс харыылаан.

Мен бодаарымга совет ракеталарны үүгле АКШ-тың шериг эрге-чагыргалары эвес, харын бүгү делегей бөдүн кончуг сонуургап турар деп, херектен немей чугаалаан.

Борисоглебский: Үүлгедиңнерни миннип турар силер бе, херектен Пауэрс?

Пауэрс: Ийе, кончуг миннип турар мен.

Улус төлөөлекчилери—ужар-чүүлдүң генерал-майору А. И. Захаров болгаш артиллерияның генерал-майору Д. З. Воробьев бурууладыышкынның алыс утказының талазы-биле чамдык айтырыгларны херектенге салганнар.

Оон соонда суд херечилерни айтырарынче шилчээн.

Шпионну тудуп, Төрээн чуртунуң мурнунга боттарының хүлээлгезин күүсеткен бөдүүн совет кижилер — Петр Асабин, Леонид Чужакин, Анатолий Черемисин, Владимир Сурин олар херечилер болуп үүве чугаалаан. Частыышкынның агаарга чалбыжып болгаш чаттыла берген парашютту олар бир-ле дугаарында көргеннер. Ол дээрге 1960 чылдың май 1-де Свердловскиниң районунга болган. Олурган херектен кижини, боттарының тудуп алганы ол даштыкы ужудукчуну бүгү херечилер таныр кааннар.

Суд эксперттерни дыңнап эгелээн.

Биске бердинген материалдарны болгаш ужудуушкун документилеринде ужудукчунуң кылган демдеглелдерин ылавыллалдыы-биле өөренип көрүп, сайгарганының түңнелиде эксперт комиссиязы дараазында түңнелдерни кылган деп эксперт полковник П. А. Алексеев чугаалаан: ужудукчу Френсис Гарри Пауэрс АКШ-тың шериг-агаар күштеринге хамааржып турар; 1960 чылдың май 1-де Совет Эвилелиниң девискээриниң кыры-биле америк самолётту ужудуушкуну баш бурунгаар планнаан болгаш өжегерээн кылган үүлгедиг болган; ужудуушкуннуң оруун айыткан болгаш өске-даа саналга чүүлдерин кылган чуруктарны Пешаварда аэродромдан ужудуп үнериниң ырак мурнунда белеткээн болган; ужудуушкун өйүнде ужудукчу Пауэрс бодунуң турар черик билир турган, айыттынган черлеп ужудуп эткенин үргүлчү хынап чораан болгаш ужудуушкунну херек кырында мурнунда айыттынган орукту ёзугаар күүседип келген; ССРЭ-ниң девискээри-биле ужудуушкуннуң үезинде ужудукчу Пауэрс разведкачы байдалдыг медээлерни чуррукка киирип ап чораан.

Оон соонда экспертизаның түңнелдерин тайылбырлаары-биле инженер-полковник Ю. В. Тюфилин үүве чугаалаан.

1960 чылдың май бирээде аңдара аттынган «Локхид У-2» деп самолёттуң артыышкыннарын ылавыллалдыы-биле шинчилеп көргенинге үндезилээш, ол самолёт кайы күрүненил дээр дугайында ылгалыр демдээ чок болган дээрзин эксперт комиссиязы илереткен деп ол медеглээн. Техниктиг эртемнериниң доктору, профессор Г. А. Истомин «Локхид У-2» самолёттуң фотодериглелдер талазы-биле түңнелдерин тайылбырлаан.

«У-2» самолётка бар турган фотодериглелдериниң артыышкыннарын өөренип көргениниң илерээни болза, аэрофоторазведка кылыр талазы-биле ол самолётка 73-В хевириниң узуг фокустуг, делгем черни чуррука тырттырар тускай аэрофотоаппарат бар болган деп эксперт чугаалаан. 1960 чылдың май 1-де ужудуушкунунуң үезинде ол аэрофотоаппарат болза самолёттуң каттарының арызынга чорган фотолюкту дамчыштыр дес-дараалаңдыр чеди үүче чуурук тырттырылгазын чорудуп чорган. Аэрофоторазведканың сорулгаларын күүседиринге таарыштынган улуг хемчээлдиг фото-чуруктарны улуг бедиктен алыр арганы узун фокустуг фотоаппарат берип турган.

Аэрофото-чуруктарны үүп көргениниң илерээни болза, самолёттуң ужудуп чораан оруунга тургулаан черлер дугайында янзы-бүрү разведкачы медээлер ыңна бар болгаш ол медээлерни разведкачы сорулгаларга-даа, чурт чуруун чогаадып база эдип кылырынга болгаш шериг черлерин тодарадырынга-даа ажыглаар болур болганы илереттинген дээрзин эксперт дыңнаткан.

Свердловскиниң районунга «Локхид У—2» самолёттуң кээп дүшкен чериниң тывылган радиотехниктиг аппаратура талазы-биле эксперт комиссиязының түңнелдерин тайылбырлап бээрин инженер-полковник Р. А. Андреевтен даргалакчы дилээн.

Шинчилеп көрген радиотехниктиг аппаратура дээрге, ниитизи-биле алырга, Совет Эвилелиниң, оон тус-тус хоорайларының, улуг үлетпүр болгаш административ төптериниң агаардан халдаашкынга удур камгалалының радиотехниктиг хандырылга системазының түргүзүүнүн дугайында медээлерни база ол системага киирип турар тус-тус радиотехниктиг станцияларның дугайында медээлерни чыып алырынга таарыштырган радиоразведка станцияларының системазы болуп турары илерээн.

Совет Эвилелиниң агаар халдаашкынындан камгалалының радиотехниктиг хандырылгазының системазының дугайында ол медээлерни магнитофоннарның ферро-сорунзалыг ленталарынга шингээттирип турган, ынчангаш ол ленталарда Совет Эвилелиниң радиолокация станцияларының медээлерин бижигилеп каан болган.

Эртенги хурал моон-биле доозулган.

Чапсар соонда, америк шпиончу-ужулукчу Пауэрстиң херээниң талазы-биле судтуң кежээки хуралынга шинчилелериниң түңнелдерин эксперттер тайылбырлаарын үргүлчүлеп турганнар.

Херектен Пауэрстиң чепсектери болуп турган оттуг чепсектерни болгаш чамдык өске-даа хереселдерни шинчилеп көргениниң түңнелин инженер-полковник Б. В. Ворошилов чугаалаан.

Аңдара аттырган «Локхид У-2» самолёттуң бузундузундан тывылган тускай үргелел тургузуун — чаза төвишкин черин техника талазы-биле шинчилеп көргенин эксперт инженер-подполковник Н. М. Бурмистров-Зуев дыңнаткан. Бир эвес аргажок болуп ССРЭ-ниң девискээринге хонар ужур таваржы берзе, самолёттуң узугаарынга частыышкын кылыр ол тургузуг херек турган.

РСФСР-ниң эртемнериниң алдарлыг ажылдакчызы, медицина эртемниниң доктору профессор В. И. Прозоровский болза, бир эвес Пауэрсти тудуп апса, оон ижипкеш өлүр ужурлуг турганы хорااныг инени шинчилеп көргениниң түңнелин судка дыңнаткан.

Ол инеде бар болуп турар бүлүмелдер болза билдингир болуп турар хораннарның иштинде эң-не күштүг болгаш дүрген хораннаар хораннарга хамааржып турар дээрзин профессор Прозоровский медеглээн.

Самолёттуң артыышкынының арызынан тывылган чурт чуруктарын, фотоплёнкаларны болгаш өске-даа материалдарны шинчилеп көргениниң дугайын эксперт полковник И. И. Жданов чугаалаан.

Свердловск хоорайның районунга май 1-де аңдара аттынган америк самолёт болза, Совет Эвилелиниң шериг болгаш үлетпүр черлерин, чугула районнарын чуррукка тырттырып турган разведка кылыр сорулга-биле Совет Эвилелиниң бүгү девискээрин Памир районундан Кольск орулукка чедир кежилдир ужудуп эртер сорулгалыг тускай белеткээн агаар разведчиги болуп турар деп түңнелди кылыр арганы документилерни эксперт комиссиязының шинчилеп, өөренип көргени берип турар деп ол чугаалаан. Аэрофотоплёнкаларны чугганы болгаш оортан парлаттынган чуруктар болза, узун фокустуг фотоаппарат-биле чуррука тыттырып алдынган черлер Совет Эвилелиниң девискээри болган дээрзин тодарадыр арганы база берген. Ташкентиниң шала барының талазында районнан Свердловскиге чедир оруктуң улуг нуруузун, ылаңгыя аэродромнарны болгаш өске-даа черлерни чуррука тыырттырылап каан болган, ынчаарга ол тырттынган үүлдер болза Совет Эвилелиниң күрүне талазы-биле шериг чажыды болуп турар.

Эксперт комиссияларының шинчилеп көргүлээни эт-херексел чүүлдериниң элээн кезээн судтуң залында барымдаа кылдыр көргүзүп турган.

Судтуң дараазында хуралы—август 19-та болган.

Албан-совет найыралдың айы

Албаниянның Улус Республиказының ажылчы чоннары албан-совет найыралдың айын чыл бүрү сентябрьда байырлап эрттирип турар. Бо чылын ол байырлал болза, Албаниянның ССРЭ-биле найыралының ниитилели тургустунгандан бээр 15 чыл оюнга капсырлаашкан. Хоорайларының, суурларның ажыл-ишчилери байырлалдың чанчыл болган айынга улуг ынакшылдыы-биле белеткенип турарлар. Совет Эвилелиниң чедиишкиннериниң дугайында лекцияларны Тирананың заводтарында болгаш фабрикаларында номчуп эгелээн, үлетпүр бүдүүлгелерни тудуп тургузарынга дузалажып турар совет тускай эртемниглер-биле ужуражыышкыннарны организастап чоруда берген.

Найыралдың айын солун болгаш ада-чурттуң ажыл-агыйының база культуразының улам ыңай хөгжүүрүнге, Совет Эвилели-биле бузулбас харылзааларны улам-на быжыдарынга дузалыг кылдыр эрттирер дээш, Ниитилелдиң кежигүннери чогаадыкчы улуг инициативазын илередип турарлар. Чижээ, найырлалдың айын Корчи хоорайга улуг митинг-биле ажыткаш, аңаа совет дуржулганың хүнүн эрттирери көрдүнген. Ол улуг үлетпүрлүг хоорайның чурттакчылары коммунистиг күш-ажыл бригадаларының ажылының болгаш амыдыралының, совет чаартыкчыларның мурнакчы аргаларының дугайында чугааларны дыңнаарлар. Шкодер районнуң даг сууру Речиниң болгаш чурттуң өске-даа суурларының кооператорлары сентябрь 1-де байырлалдыг селгүүстээшкинни организастаар. Фашис эжелекчилерден Речини хостаарынга чурттуң патриотчулары-биле кады киришкен партизаннар аңаа баарлар.

Албаниянның ССРЭ-биле найыралының Ниитилелиниң төлээлери Совет Эвилелинге аян-чоруундан чоокта чаа ээп чана берген. Совет чуртка аян-чоруунуң болгаш ужуражыышкынарның дугайында бодалдарын төлээниң кежигүннери Тирананың, Дуррестиң, Эльбасанның, Влораның болгаш өске-даа хоорайларның бүдүүлгелериниң ажылчы чоннарынга чугаалап бээрлер.

(СЭТА).

Шыңгыы шиидер

СОФИЯ. (СЭТА). Августуң 17-де ажыттынган, америк шпион Пауэрсти шиидер суд чорудулгазы-биле холбаштыр «Работническо дело» солун «Шпионнаарының политиказын—шыңгыы шиидер» деп бодунуң чүүлүн парлаан.

Амгы үеде бар болуп турары ышкаш ындыг улуг шпиончу машинаны империалистер кажан-даа тургузпайн турган дээрзин ук солун айтып турар. Шпионнаар чорукту күрүненің политиказы кылдыр ажыыбиле чарлаш, АКШ-тың амгы удуртукчулары болза улустар аразында харылзааларны баксыдып, делегей бейзалын чидиглендиреринче өжегерээн чүткүп турар-дыр.

Империалистиг өнчүк-чөңгээ буурап дүшкен деп айытпышаан, «Работническо дело» солуннуң оон ыңай бижээни: шиитпирип турар Пауэрсбиле кады, кижи төрелгетенни атомнуг дайының тамызынче киир чыгаарынга белен каш санныг мугуулай кижилериниң бөлүүнүн политиказы — АКШ-тың шпиончу политиказы база шииткел мурнунга турар апаар.

Профэвилелдериниң Бүгү-эвилел спартакиадазы доозулган

ДОНДА-РОСТОВ. (СЭТА). Бүдүүлге, тудуг, албан черлериниң күш-культура коллективтериниң чайгы Бүгү-эвилел спартакиадазының шүүлде маргылдаазы Оожум Донга үш хүннериниң иштинде үргүлчүлээн.

Спартакиада доозулган. Спорттуң чеди хевириңге ниитизи-биле бирги черни Украинаның коллективтери алган. Олар сугга эштеринге бирги черни, баскетболга I—III черни, зар, чиих атлетикага, гимнастикага. хол бөмбүүнге болгаш чадаг-терге спортунга ийиги черлерни алганнар.

Ийиги черде Москваның коллективтери, үшкүзүнде Россия Федерациязының, дөрткүзүнде Ленинградтың, бешкизинде Белоруссияның, алдыгызында Грузияның коллективтери болгаш чедиги-сески черлерни Узбекистанның болгаш Латвияның коллективтери үлешкен. Дараазында черлерде Казахстанның, Эстониянын. Туркмениянын, Азербайджанның, Киргизияның, Армениянын, Литванын, Таджикистанның болгаш Молдавияның коллективтери.

Спартакиаданың ангы-ангы хевирлеринге дараазында коллективтер тиилекчилер болган. Чиих атлетикага — Минскиниң автозаводу; аар атлетикага — Минскиниң шарикоподшипник заводу; гимнастикага—Филиниң спортчу клуву (Москва); сугга эштеринге— «Рядяньска Украина» деп ном үндүрер черниң типографиязы (Киев); баскетболга—Риганың трамвай-тролейбус трезиниң хөрөөженнер командазы болгаш Свердловскиде «Уралмашзаводтуң» эр улус командазы; хол бөмбүүнге—Москваның «Метротуулуунуң» хөрөөженнер болгаш Киевтиң демир орук белдириниң бирги тудуг участогунуң эр улус командалары. Спартакиаданың мурнуу чарыында эртхен чадаг-терге маргылдаазында бирги черни Горькийниң автозаводунуң спортчулары алган.

Профэвилелдериниң эки-тура спорт ниитилелдериниң Бүгү-эвилел Чөвүлели спартакиаданың шүүлде оюннарында спорттуң 3 болгаш оон хөй хевирлеринге киржип турар коллективтерге тускай шанналдарны тыпсырын шиитпирлээн. Ол шанналдарны Ленинградта күрүненің оптика-механика заводунун, Риганың, «ВЭФ» заводунун, Москваның Лихачев аттыг автозаводунун болгаш Фрунзе аттыг заводтуң (Киргизия) күш-культуржуларына тывыскан.

ССРЭ-ниң спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының Эвилелиниң Төп Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар күш-культураның бүдүүлге коллективтериниң талазы-биле Совет Эвилелиниң чемпионнары атты Минскиниң автозаводунун чиих атлеттеринге, спорттуң Фили клувунун (Москва) гимнасчыларынга тывыскан.

Спартакиада фабрика, заводтарның. шахталарның, тудугларның болгаш демир орук тарның күш-культура коллективтериниң спортчуларының спортчу мергежили өзүп турар деп үүвени коргүскен.

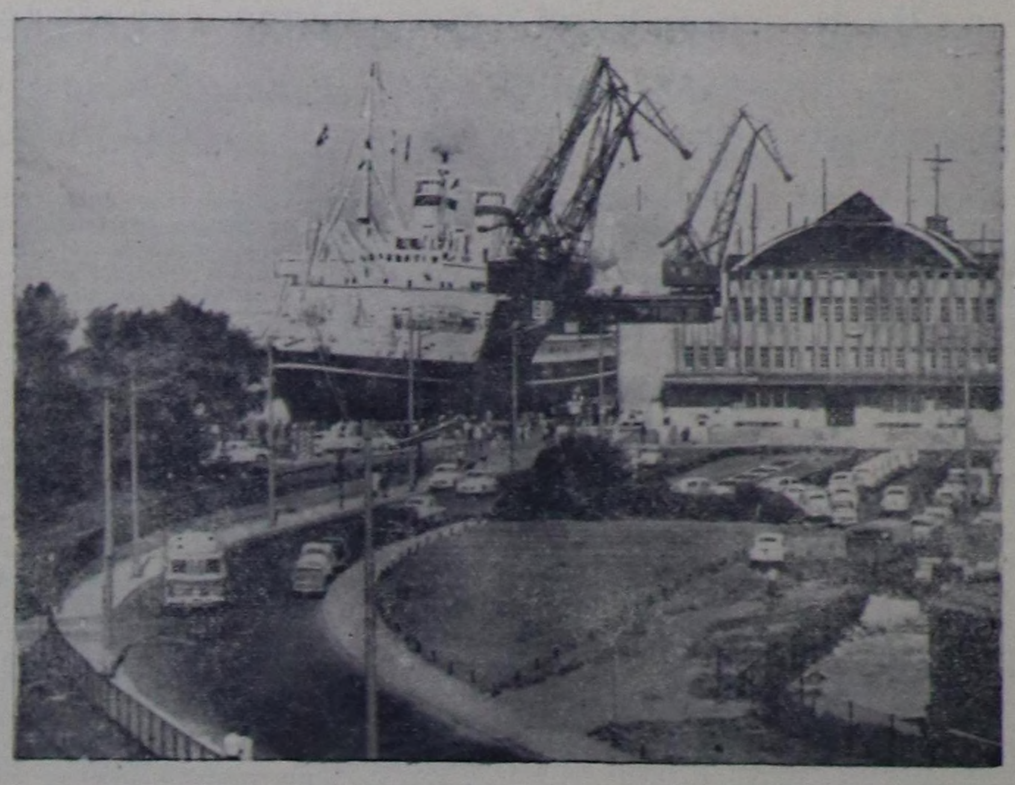

ПОЛЬША УЛУС РЕСПУБЛИКА. Гдыньда пассажирлер порту болгаш далай өртээли. Польша биле Канаданың аразында өжиндирип чоруп турар польша «Баторий» деп, кижилер олурар аң-не улуг пароход бо чурукта көстүп тур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЖОУ ЭН-ЛАЙНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПЕКИН. (СЭТА). Көрейни япон эжелекчилерден Совет Армияның хостаанындан бээр 15 чыл болган оюн таварыштыр хүлээп алыышкынынга КҮР-нуң Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай үүве чугаалаан. Азияның, Африканың болгаш Латин Американың улустарының национал-хосталгалыг демиселин кыдат улус шиитпирлиг-биле деткип турарын медеглээн.

Америк империализм болза, кандыг-даа аргаларны хереглеп турган, бодунуң кем-буруулуг сорулгаларын чажырып шыдавас дээрзин Чжоу Энь-лай айыткан. Кубаның, Конгонуң болгаш Лаостуң улустарынга кандыг-даа күштер моондактап шыдавас.

Көрейни тайбын ёзу-биле каттыштырарының дугайында КУДР-ниң чазаанын чаа саналын Чжоу Энь-лай деткээн.

Улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын тайбың арга-биле шиитпирлээри дээш чүткүлүүн илеретпишаан, кыдат чазак болза, Кыдаттың девискээри болур — Тайваньны эжелеп алган америк агрессорлар-биле безин чугаалажыышкыннар чорудуп, оон-биле Кыдаттың болгаш АКШ-тың аразында чөрүдээлерни тайбың арга-биле шиитпирлээринче чүткүлүг деп оон-биле чергелештир ол чугаалаан.

Бодунун дайынзырак болгаш агрессчи политиказындан ойталавайн турар, улустар аразының дугуржулгазын үреп, Тайваньны эжелеп үргүлчүлевишаан болгаш япон империализмниң хатап төрүттүнериниг дузалап турар база Азия чурттарыбиле Оожум океан девискээринин аразынга тайбыңның керээзин чарындан ойталап турар АКШ-тың чагырыкчы бөлүктерин Чжоу Энь-лай буруу шапкан.

Ыракты Чөөн чүкке болгаш бүгү делегейге тайбыңның хөрөө тиилээр дээрзинге бүүрелдиин Чжоу Энь-лай илереткен.

Конгонуң чазаанның негелделери

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң дамчытканы болза, Конгонуң премьер-министри Патрис Лумумба КНО-нуң чиңгине секретары Даг Хаммаршельдиниң мурнунга дараазында беш негелделерни идип үндүрген:

1. Конгола бүгү-ле аэродромнарны КНО-нуң күштериниң конго армия доп-дораан хүлээп алган турар.

2. КНО-нуң ак кештиг эвес шериглерин болгаш конго шериглерни Катангаже доп-дораан чорудар.

3. Катангаган Африка чурттуг эвес шериглерни үндүрер.

4. Конго шериглерни болгаш хамаатыларны дажыглаары-биле самолёттарны Конго чазактың эргезинге КНО тыпсыр.

5. Катанга можуда «сүлчээчи партизаннарга» бельгилерниң берип каанны бүгү боо-чепсээн болгаш окчемээн КНО доп-дораан хавыргаш, оларны Конго чазакка шилчидип бээр.

Дамаскиде делегей ярмарказының ажыттынганы

ДАМАСК. (СЭТА). Дамаскиге делегейниң 7-ги ярмарказын албан ёзузу-биле август 15-те ажыткан.

КАР-ның президентизи Насерниң даасканын ёзугаар ярмарканы КАР-ның оралакчы президентизи Нур Эд-Дин Кахали ажыткан. Ярмарканың ажыдыышкынынга КАР-ның күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, садыг-үлетпүр кижилериниң төлөөлекчилери, журналистер, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң, Чехословакияның, КҮР-нуң болгаш өске-даа чурттарның КАР-да турар бүрүн эргелиг элчиннери кирилгеН.

КАР-ның оралакчы президентизи Кахали үүве чугаалаан. КАР-ның чедип алган чедиишкиннериниг тодаргай доктаан, сөөлгү дужут чок оолган чорук-биле холбаштыр ылаңгыя көдээ ажыл-агыйда бар турар бергелерни ол айыткан.

Сирий районуң экономиктиг планнарын чедиишкинниг күүседир төлээде, кайы-кайызынга ажыктыг экономиктиг кады ажылдажылганы даштыкы компаниялар болгаш организациялар-биле хөгжүдери эргежок чугула деп Кахали демдеглээн. «Шаанда Совет Эвилели-биле чорудуп турган харылзааларга үндезилээш, ийи чурттуң аразында экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганы улам ыңай быжыглаар сорулга-биле араб төлөөлерни томуйлап, Москваже чорудар деп шиитпирни президент Насер хүлээп алган» деп ол медеглээн.

Делегей байдалынга хамаарыштыр империализмден хосталыр болгаш хосталганы чаалап алыр дээш Африканың улустарының шимчээшкининиң өзүп турарын Кахали айыткан. «Империализм бодунуң салдарын ыыгыып, хосталга дээш демиселдиг ыйыышкынынга шыдавайн, буступ дужүп турар» деп ол демдеглээн.

Областа АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа шоолуг эвес булуттарлыг, чаашкын чок хүн болур. Хат кошкак. Агаарның температураз: областа—23—28, а Кызылга—25—27 градус чылыг.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): урулларга кино-чурук—эртенгинин 10 шакта; **«Илзе»**—12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; бичее залга: **«Үш кижи аъргадан үнүп келген»** —5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Кыстар чазы»**—11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Ол чазын болган»**—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: урулларга программа—эртенгинин 10 шакта; **«Албаниянның улуг дайынчызы Скандерберг»**—5 шакта; **«Улуг вальс»**—7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүнер.

Лаоста байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Суванна Фумиун чазаан дужүрер дээш, Лаостуң национал саттыныхчызы Фумы Носаванның шериглерин Вьентьянче углап чорупкан дээрзин парлалга дыңнаткан болгай. Парашютчуларның революсчу батальонунуң командири капитан Конг Ле болза Носаванның шериглериниң найысылалды эжелеп алыр дээн ораладжыышкынын ойтур шаварыг-биле бодунуң кезектеринге дайынчы медээ чарлаан дээрзин Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилели дамчыткан.

Шериг хайгааракчыларының медеглеп турарын ёзугаар алырга, Конг-Ленин командылап турары революсчу солдаттар боттарының саны эвээш болза-даа Вьетьянны камгалап шыдаар, улуг күш болуп турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 24-63, редакторнун оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00349. Чагыг № 2070. Культура эргелелиниң типографиязы.